

Fogalomtár

Tartalom

<u>Fogalomtár .....</u>	<u>7</u>
<u>A megfigyelés hatása .....</u>	<u>7</u>
<u>Adatközlő.....</u>	<u>7</u>
<u>Dimenzió.....</u>	<u>7</u>
<u>Hatásmutató.....</u>	<u>7</u>
<u>Hipotézis.....</u>	<u>8</u>
<u>Indikátor.....</u>	<u>8</u>
<u>Keresztmetszeti vizsgálat.....</u>	<u>8</u>
<u>Kohorszvizsgálat .....</u>	<u>8</u>
<u>Konceptualizálás.....</u>	<u>9</u>

<u>Kutatási terv .....</u>	<u>9</u>
<u>Longitudinális vizsgálat .....</u>	<u>9</u>
<u>Mérési időszak .....</u>	<u>9</u>
<u>Mérőeszköz .....</u>	<u>10</u>
<u>Operacionalizálás .....</u>	<u>10</u>
<u>Panelvizsgálat .....</u>	<u>10</u>
<u>Trendvizsgálat .....</u>	<u>10</u>
<u>Válaszadó .....</u>	<u>11</u>
<u>Szociológia > Módszertan > Kutatásmódszertan > Kvantitatív módszertan .....</u>	<u>12</u>
<u>Adattisztítás .....</u>	<u>12</u>
<u>Általánosíthatóság .....</u>	<u>12</u>
<u>Arányskála mérési szint .....</u>	<u>12</u>
<u>Attribútum .....</u>	<u>12</u>
<u>Dichotóm változó .....</u>	<u>13</u>
<u>Értékkészlet .....</u>	<u>13</u>

<u>Érvényesség.....</u>	<u>13</u>
<u>Független változó .....</u>	<u>14</u>
<u>Függő változó .....</u>	<u>14</u>
<u>Intervallum mérési szint .....</u>	<u>14</u>
<u>Kódolás .....</u>	<u>14</u>
<u>Kódutasítás, kódleírás .....</u>	<u>14</u>
<u>Kvantitatív kutatás.....</u>	<u>15</u>
<u>Másodelemzés.....</u>	<u>15</u>
<u>Megbízhatóság .....</u>	<u>15</u>
<u>Mérés.....</u>	<u>16</u>
<u>Mérési szint .....</u>	<u>16</u>
<u>Mutató(szám) .....</u>	<u>16</u>
<u>Nominális mérési szint .....</u>	<u>16</u>
<u>Ordinális mérési szint .....</u>	<u>17</u>
<u>Változó.....</u>	<u>17</u>
<u>Szociológia > Módszertan > Kutatásmódszertan > Kvantitatív módszertan > Mintavétel .....</u>	<u>18</u>
<u>Alapsokaság.....</u>	<u>18</u>
<u>Cenzus.....</u>	<u>18</u>
<u>Elemzési egység.....</u>	<u>18</u>
<u>Mikrocenzus .....</u>	<u>18</u>
<u>Minta .....</u>	<u>18</u>
<u>Mintavétel .....</u>	<u>19</u>
<u>Mintavételi arány .....</u>	<u>19</u>
<u>Mintavételi hiba.....</u>	<u>19</u>
<u>Mintavételi keret .....</u>	<u>20</u>
<u>Nem mintavételi hibák .....</u>	<u>20</u>

<u>Reprezentativitás.....</u>	<u>20</u>
<u>Súlyozás .....</u>	<u>21</u>
<u>Torzítás .....</u>	<u>21</u>
<u>Válaszadási arány .....</u>	<u>21</u>
<u>Szociológia > Módszertan > Kutatásmódszertan > Kvantitatív módszertan > Mintavétel ></u>	
<u>Valószínűségi mintavétel.....</u>	<u>23</u>
<u>Egylépcsős csoportos mintavétel.....</u>	<u>23</u>
<u>Egyszerű véletlen mintavétel .....</u>	<u>23</u>
<u>Elemzámmal arányos valószínűségű mintavétel .....</u>	<u>23</u>
<u>EPSEM.....</u>	<u>24</u>
<u>Rétegzés.....</u>	<u>24</u>
<u>Szisztematikus mintavétel .....</u>	<u>24</u>
<u>Többlépcsős csoportos mintavétel.....</u>	<u>25</u>
<u>Valószínűségi mintavétel.....</u>	<u>25</u>
<u>Szociológia > Módszertan > Kutatásmódszertan > Kvantitatív módszertan > Mintavétel > Nem</u>	
<u>valószínűségi mintavétel .....</u>	<u>26</u>
<u>Hólabda vagy görgetett mintavétel.....</u>	<u>26</u>
<u>Kényelmi mintavétel.....</u>	<u>26</u>
<u>Kvótás mintavétel.....</u>	<u>26</u>
<u>Nem valószínűségi mintavétel.....</u>	<u>26</u>
<u>Szakértői mintavétel.....</u>	<u>27</u>
<u>Szociológia > Módszertan > Kutatásmódszertan > Kvantitatív módszertan > Kérdőív.....</u>	
<u>Adatfelvételi módok.....</u>	<u>28</u>
<u>Attitűd.....</u>	<u>28</u>
<u>Feltételes kérdés, ugratás .....</u>	<u>28</u>
<u>Index.....</u>	<u>29</u>
<u>Kérdőív.....</u>	<u>29</u>

<u>Nyitott kérdés.....</u>	<u>30</u>
<u>Pilot kérdőív.....</u>	<u>31</u>
<u>Skála .....</u>	<u>31</u>
<u>Tipológia .....</u>	<u>32</u>
<u>Zárt kérdés.....</u>	<u>32</u>
<u>Szociológia > Módszertan > Kutatásmódszertan > Kvalitatív módszertan .....</u>	<u>33</u>
<u>Esettanulmány.....</u>	<u>33</u>
<u>Fókuszcsoportos vizsgálat.....</u>	<u>33</u>
<u>Interjú .....</u>	<u>34</u>
<u>Kognitív interjú .....</u>	<u>35</u>
<u>Kontrollcsoport .....</u>	<u>35</u>
<u>Kvalitatív kutatás .....</u>	<u>35</u>
<u>Problématérkép.....</u>	<u>35</u>
<u>Szociológia > Módszertan > Elemzés .....</u>	<u>37</u>
<u>Dimenzió.....</u>	<u>37</u>
<u>Elemzési egység.....</u>	<u>37</u>
<u>Keresztmetszeti vizsgálat .....</u>	<u>37</u>
<u>Kohorszvizsgálat .....</u>	<u>37</u>
<u>Leíró vizsgálat .....</u>	<u>38</u>
<u>Longitudinális vizsgálat .....</u>	<u>38</u>
<u>Magyarázó vizsgálat .....</u>	<u>38</u>
<u>Másodelemzés.....</u>	<u>38</u>
<u>Ökológiai tévkövetkeztetés .....</u>	<u>39</u>
<u>Trendvizsgálat.....</u>	<u>39</u>
<u>Szociológia > Módszertan > Elemzés > Statisztika.....</u>	<u>40</u>
<u>Arányskála mérési szint .....</u>	<u>40</u>
<u>Becslés .....</u>	<u>40</u>

<u>Dichotóm változó.....</u>	<u>40</u>
<u>Egyváltozós elemzés .....</u>	<u>40</u>
<u>Független változó .....</u>	<u>40</u>
<u>Függő változó .....</u>	<u>41</u>
<u>Gyakorisági megoszlás.....</u>	<u>41</u>
<u>Hipotézis.....</u>	<u>41</u>
<u>Hipotézisvizsgálat .....</u>	<u>41</u>
<u>Hisztrogram .....</u>	<u>42</u>
<u>Intervallum mérési szint .....</u>	<u>42</u>
<u>Keresztábra (kontingenciatábla).....</u>	<u>42</u>
<u>Kétváltozós elemzés .....</u>	<u>42</u>
<u>Khí-négyzet próba.....</u>	<u>43</u>
<u>Konfidenciaintervallum .....</u>	<u>43</u>
<u>Kontrollváltozó .....</u>	<u>43</u>
<u>Korreláció .....</u>	<u>43</u>
<u>Lazarsfeld-paradigma .....</u>	<u>44</u>
<u>Leíró statisztika.....</u>	<u>45</u>
<u>Medián .....</u>	<u>45</u>
<u>Mérési szint .....</u>	<u>45</u>
<u>Módusz .....</u>	<u>45</u>
<u>Nominális mérési szint .....</u>	<u>46</u>
<u>Ordinális mérési szint .....</u>	<u>46</u>
<u>Regresszió.....</u>	<u>46</u>
<u>Statisztika.....</u>	<u>46</u>
<u>Statisztikai modell.....</u>	<u>47</u>
<u>Statisztikai szignifikancia .....</u>	<u>47</u>

<u>Számtani közép (átlag) .....</u>	<u>48</u>
<u>Szórás .....</u>	<u>48</u>
<u>Szóródás .....</u>	<u>48</u>
<u>Terjedelem.....</u>	<u>48</u>
<u>Többváltozós elemzés .....</u>	<u>48</u>
<u>Válaszadási arány .....</u>	<u>49</u>

Változó..... 49

Fogalomtár

Szociológia > Módszertan > Kutatásmódszertan

A megfigyelés hatása

Szociológia > Módszertan > Kutatásmódszertan

A megfigyelt emberek, ha tudják, hogy megfigyelik őket, másképp viselkedhetnek, mint ha arról nincs tudomásuk. Például egy munkavállaló, ha tudja, hogy munkavégzését valamilyen célból vizsgálják, akkor a szokásosnál gyorsabban és/vagy nagyobb odafigyeléssel vagy éppen (a felmérés céljaitól függően) lassabban dolgozhat.

Kapcsolódik: Érvényesség

Adatközlő

Szociológia > Módszertan > Kutatásmódszertan

A vizsgálni kívánt társadalmi jelenséget vagy folyamatot jól ismerő személy, aki hajlandó elmondani nekünk, amit tud, és ezzel segíti a kutatás lebonyolítását. Ha például az adóbürokráciát szeretnénk vizsgálni, akkor adatközlő lehet a NAV egyik szakértője. Nem azonos a válaszadóval.

Kapcsolódik: Válaszó

Dimenzió

Szociológia > Módszertan > Kutatásmódszertan

Szociológia > Módszertan > Elemzés

Egy jelenség meghatározott vonatkozása, illetve oldala. Mérési dimenzió: megadja, hogy az adott mérés a vizsgált jelenség mely konkrét vonatkozását, oldalát vizsgálja, teszi számszerűsíthetővé. Ha például a kormány családpolitikáját vizsgáljuk, akkor ennek egyik dimenziója lehet a gyerekvállalás ösztönzése, vagy egy elektronikus úton nyújtott szolgáltatással való elégedettség esetén külön dimenzió lehet az elérhető információk minősége vagy a weboldal technikai elérhetőségével kapcsolatos tapasztalatok.

Kapcsolódik: Változó

Hatásmutató

Szociológia > Módszertan > Kutatásmódszertan

A hatásmutatók olyan speciális indikátorok, melynek célja egy beavatkozás, fejlesztés hatásának megragadása a kiinduló állapot (bázisérték) mérés és a fejlesztés implementációját követő visszamérés (tényérték) segítségével. A hatásmutatók indikátorjellegét az adja, hogy jól kiválasztott hatásmutató a teljes hatásspektrum feltárása nélkül képes jelezni, hogy a beavatkozás, fejlesztés

elérte-e a célját (bázis érték ismeretében meghatározott célérték). A Jó Állam Projekt Mutatók hatásmutatók.

Kapcsolódik: Mutató, Index, Indikátor

Hipotézis

Szociológia > Módszertan > Elemzés > Statisztika

Szociológia > Módszertan > Kutatásmódszertan

Valamilyen dolog természetét illető, elméletből levezetett feltevés, amely még nem került bizonyításra empirikus eszközökkel. A kutatások során általában hipotéziseket állítunk fel, amelyeket a kutatás eredményei alapján elfogadunk vagy cáfolunk.

Kapcsolódik: Hipotézisvizsgálat, Kvantitatív vizsgálat

Indikátor

Szociológia > Módszertan > Kutatásmódszertan

Az indikátor olyan mutató vagy index, mely értékének nyomon követésével információt kapunk arról, hogy az indikátor által megragadott társadalmi jelenség, rendszer (vagy annak valamely attribútuma) megfelelő irányba változik-e. Azaz az indikátorok sajátja, hogy értékelésük rávilágít arra, hogy szükséges-e a vizsgált társadalmi jelenség, rendszer további működésébe beavatkozni, anélkül, hogy a jelenséggel kapcsolatos minden ismérvedet (mutatót) fel kellene dolgozni. Összetettebb jelenségek, rendszerek (pl.: Jó Állam) nyomon követéséhez indikátorrendszert szükséges fejleszteni, beavatkozásokat tervezni, pedig csak indikátorrendszerek alapján célszerű, sosem egyes indikátorokra támaszkodva.

Kapcsolódik: Konceptualizálás, Operacionalizálás, Dimenzió, Mutató, Index

---

Keresztmetszeti vizsgálat

Szociológia > Módszertan > Kutatásmódszertan

Szociológia > Módszertan > Elemzés

Olyan vizsgálat, amely egyetlen időpontot reprezentáló megfigyeléseken alapul. Nem célja az időbeli összehasonlíthatóság biztosítása.

Kapcsolódik: Kohorszvizsgálat, Panelvizsgálat, Longitudinális vizsgálat, Trendvizsgálat

---

Kohorszvizsgálat

Szociológia > Módszertan > Kutatásmódszertan

Szociológia > Módszertan > Elemzés

Olyan vizsgálat, amelyben egy bizonyos csoportot, alpopulációt vizsgálnak hosszabb ideig, miközben minden egyes megfigyelési alkalommal a csoport különböző tagjairól gyűjtenek adatokat. Kohorszvizsgálat például egy egyetemi évfolyam foglalkozástörténetének vizsgálata, amely során

ötévenként kérdőíveket töltenek ki az évfolyam bizonyos tagjaival, de ilyen lehet például egy adott közigazgatási intézményben dolgozók karrierjének nyomon követése is.

Kapcsolódik: Keresztmetszeti vizsgálat, Kohorszvizsgálat, Panelvizsgálat, Longitudinális vizsgálat, Trendvizsgálat

---

Konceptualizálás

Szociológia > Módszertan > Kutatásmódszertan

Fogalom meghatározás, vagyis az a folyamat, amely során meghatározzuk, hogy egyes kifejezéseken mit is értünk. Elektronikus közigazgatás alatt érthetjük például kizárólagosan bizonyos szolgáltatások online elérhetőségét, más értelemben viszont a teljes közigazgatási rendszer informatikai támogatását is.

Kapcsolódik: Operacionalizálás, Kérdőív

Kutatási terv

Szociológia > Módszertan > Kutatásmódszertan

A kutatási terv egy olyan dokumentum, amely tartalmazza a kutatás célját, módszereit, alapvető jellemzőit, a várható költségeket, határidőket, a humán erőforrás-szükségletet, a kockázatokat és kezelésüket.

Kapcsolódik: Kérdőív, Kvantitatív vizsgálat, Kvalitatív vizsgálat, Interjú, Fókuszcsoportos vizsgálat, Esettanulmány

---

Longitudinális vizsgálat

Szociológia > Módszertan > Kutatásmódszertan

Szociológia > Módszertan > Elemzés

Különböző időpontokban történő adatfelvételt magában foglaló kutatás. Ellentétben a keresztmetszeti vizsgálattal, itt lehetőségünk van időbeli változások vizsgálatára. Annyiban különbözik a panelvizsgálattól, hogy itt az eltérő időpontokban különböző válaszadókat kérdezzük meg. A kohorszvizsgálat a longitudinális vizsgálatok egy változata.

Kapcsolódik: Keresztmetszeti vizsgálat, Kohorszvizsgálat, Panelvizsgálat, Longitudinális vizsgálat, Trendvizsgálat

---

Mérési időszak

Szociológia > Módszertan > Kutatásmódszertan

Egy mérés kezdetétől a lezárásáig tartó időszak. Bizonyos témák esetében a mérés eredményei csak a mérési időszakra vonatkoztathatók (pl. politikai preferenciákkal kapcsolatos mérések), míg más témák esetében eltérő időszakokra is érvényes marad az eredmény (pl. ügyintézéshez szükséges idő, egészen addig, míg a szabályozási és ügyfélkörnyezet érdemben nem változik).

Kapcsolódik:

Érvényesség,

Kérdőív

Mérőeszköz

Szociológia > Módszertan > Kutatásmódszertan

Egy tevékenység vagy jelenség mennyiségi vagy minőségi jellemzőinek számszerűsítését lehetővé tevő eszköz. Ha például a kormány családpolitikáját vizsgáljuk, akkor mérőeszköz lehet egy családok körében lekérdezett kérdőív vonatkozó kérdésblokkja vagy az elektronikus szolgáltatások használói körében lekérdezett kérdőív elégedettségre vonatkozó kérdésblokkja. A mérőeszközök sokfélék lehetnek, a „hagyományos”, kvalitatív és kvantitatív adatgyűjtéseken túl a közigazgatás viszonylatában a különböző elektronikus rendszerek (pl. iktatórendszer vizsgálatok az az ügyszámok, az ügyintézéshez szükséges idő mérése) vagy beléptetőrendszer (pl. személyes ügyintézés során a várakozási idő mérése) is számos mérőeszköz alapjául szolgálhatnak.

Kapcsolódik: Kérdőív

Operacionalizálás

Szociológia > Módszertan > Kutatásmódszertan

A konceptualizációt követő lépés, az a folyamat, amely során úgy határozunk meg pontosan és részletekbe menően egy dolgot, hogy azokat a lépéseket, műveleteket adjuk meg, amelyekkel a megfigyeléseket osztályozni fogjuk. Például annak, hogy valaki elégedett a kormány családpolitikájával, lehet operacionális meghatározása az, hogy egy kérdőívben a családpolitikával való elégedettségre vonatkozó kérdésnél ötfokú skálán „inkább elégedett” vagy „nagyon elégedett” választ ad.

Kapcsolódik: Konceptualizálás, Kérdőív

Panelvizsgálat

Szociológia > Módszertan > Kutatásmódszertan

Olyan longitudinális vizsgálat, amelyben különböző időpontokban ugyanattól a mintától (paneltől) gyűjtenek adatokat. Ilyen lehet például, ha egy ügyfélszolgálat dolgozóit rendszeresen megkérdezzük tapasztalataikról.

Kapcsolódik: Kohorszvizsgálat, Panelvizsgálat, Longitudinális vizsgálat, Trendvizsgálat

---

Trendvizsgálat

Szociológia > Módszertan > Kutatásmódszertan

Szociológia > Módszertan > Elemzés

A trendvizsgálat célja bizonyos változók idősoros, következtetéseket levonó vizsgálata. A trendvizsgálat során cél a jövőre való vonatkoztatás. Trendvizsgálat például a népesedési trendek elemzése vagy a különböző ügyintézési csatornák (személyes, telefonos, elektronikus, postai) igénybevételének rendszeres monitorozása.

Kapcsolódik: Keresztmetszeti vizsgálat, Kohorszvizsgálat, Panelvizsgálat, Longitudinális vizsgálat

---

Válaszadó

Szociológia > Módszertan > Kutatásmódszertan

Az a személy, aki a kutatás során feltett kérdésekre válaszol. Ha az elemzési egység nem személy, hanem más entitás (pl. háztartás, szervezet), abban az esetben is egy személy lesz a válaszadó – az ő válaszaik szolgálnak adatként a kutatáshoz.

Kapcsolódik: Adatközlő, Kérdőív, Interjú, Fókuszcsoportos vizsgálat, Kontrollcsoport, Kognitív interjú

Szociológia > Módszertan > Kutatásmódszertan > Kvantitatív módszertan

---

Adattisztítás

Szociológia > Módszertan > Kutatásmódszertan > Kvantitatív módszertan

Az a tevékenység, amely az elemzés során felhasználandó adatbázisban meglévő esetleges adatrögztési, kérdezői, logikai hibák kijavítására irányul. Ilyen hiba lehet például, ha olyan válaszadók is válaszoltak egy feltételes kérdésre, akik esetében nem teljesült a feltétel, vagy különböző kérdésekre olyan választ adnak, amelyek logikailag kizárják egymást (pl. ha valaki a korára és a munkatapasztalatára vonatkozó kérdésre is 20 évet ad meg).

Az adattisztítás nagyon időigényes folyamat, mivel gyakran elő kell keresni az eredeti kérdőívet, vagy a válaszadó egyéb kérdésekre adott válaszaiból kell kikövetkeztetni az adott választ. Ez természetesen csak abban az esetben megengedett, ha egyértelműen kiderül, hogy milyen hiba történt a lekérdezés vagy rögzítés során.

Az adattisztítás igényét nagyban csökkenti a digitális eszközökkel segített lekérdezés, mivel ekkor különböző szabályok megadásával elkerülhető nem megfelelő válaszok rögzítése.

Kapcsolódik: Kérdőív, Változó, Feltételes kérdés, Kódolás

Általánosíthatóság

Szociológia > Módszertan > Kutatásmódszertan > Kvantitatív módszertan

Akkor tekintjük általánosíthatónak egy kutatás eredményeit, ha azok a kutatás kontextusán kívül is igazak, azaz a megfigyelteken kívül másokat is reprezentálnak. Célunk az, hogy a minta alapján az alapsokaságra vonatkozó megállapításokat tegyünk. Az általánosíthatóság szorosan kapcsolódik a megbízhatóság fogalmához. Akkor lehet a megfigyeléseinket általánosan érvényesnek tekinteni, ha megfelelő mintavételi eljárással és kutatási módszertannal valósult meg az adatfelvétel.

Kapcsolódik: Alapsokaság, Megbízhatóság, Érvényesség, Kérdőív, Kvantitatív vizsgálat, Becslés, Mintavétel, Minta

---

Arányskála mérési szint

Szociológia > Módszertan > Kutatásmódszertan > Kvantitatív módszertan

Szociológia > Módszertan > Elemzés > Statisztika

Olyan magas mérési szintű, számértékű változó, amelynek „valódi” zéruspontja is van. Arányskálán mérhető változó például az életkor.

Kapcsolódik: Intervallum mérési szint, Nominális mérési szint, Ordinális mérési szint, Mérési szint

---

Attribútum

Szociológia > Módszertan > Kutatásmódszertan > Kvantitatív módszertan

Személyek vagy tárgyak lényegi, elválaszthatatlan jellemzője, tulajdonsága. Például az iskolai végzettséget mérő változó attribútumai lehetnek: max. 8 általános iskolai osztályt végzett, érettségivel rendelkezik stb.

Kapcsolódik: Válaszadó, Kérdőív, Változó, Dichotóm változó, Értékkészlet

---

Dichotóm változó

Szociológia > Módszertan > Kutatásmódszertan > Kvantitatív módszertan

Szociológia > Módszertan > Elemzés > Statisztika

Két értékkel (jellemzően 0 vagy 1; igaz vagy hamis; igen vagy nem; megfelelt vagy nem felelt meg) rendelkező változó.

Kapcsolódik: Változó, Attribútum, Értékkészlet

Értékkészlet

Szociológia > Módszertan > Kutatásmódszertan > Kvantitatív módszertan

Azon értékek köre, amelyeket egy adott változó felvehet. Például a jövedelem változó értéke nem vehet fel negatív értéket.

Kapcsolódó: Változó, Dichotóm változó, Attribútum, Operacionalizálás, Kérdőív

---

Érvényesség

Szociológia > Módszertan > Kutatásmódszertan > Kvantitatív módszertan

Az érvényesség szociológiai jelentése azzal van kapcsolatban, hogy az empirikus mérés mennyire tükrözi azt a fogalmat, amelyet mérni szeretnénk. Ehhez arra van szükség, hogy egy alkalmazott mérőeszköz a vizsgálni kívánt dologhoz nagymértékben illeszkedjen. Például egy elektronikus úton nyújtott szolgáltatással vagy weboldallal kapcsolatban érvényesebb egy olyan mutató, amely különböző, elégedettséghez kapcsolódó állításokat alkalmaz, mint az a kérdés, hogy „Ön mennyire elégedett a weboldallal?”

Egy mutató érvényességét többféleképpen is ellenőrizhetjük. Például összevethetjük más változókkal, amelyek ugyanazt a jelenséget más módon mérik, és megnézhetjük, hogy a mért változó olyan módon függ-e össze a többi változóval, ahogyan azt korábbi tapasztalatok alapján várjuk. Szintén az érvényesség kritériuma, hogy egy jelenség minden aspektusát képes lefedni.

A kutatás tervezése során biztosítani kell a megbízhatóság és az érvényesség egyensúlyát, igazodva a kutatás célrendszeréhez és a rendelkezésre álló erőforrásokhoz. A megbízhatóság csak az érvényesség szempontjából már megfelelőnek elfogadott mutatók esetében lehet értékelési szempont. Tökéletes megbízhatóságra csak a teljes alapsokaságot felmérő adatforrások esetén számíthatunk.

Kapcsolódik: Megbízhatóság, Kérdőív, Kvantitatív vizsgálat, Kvalitatív vizsgálat, Általánosíthatóság, Mintavétel

---

Független változó

Szociológia > Módszertan > Kutatásmódszertan > Kvantitatív módszertan

Szociológia > Módszertan > Elemzés > Statisztika

A független változóról feltételezzük egy elemzés során, hogy oka vagy meghatározója a függő változónak (valamilyen mért jelenségnek vagy folyamatnak). Ha úgy találjuk, hogy a vallás bizonyos mértékig függ a nemtől – a nők vallásosabbak, mint a férfiak –, akkor itt a nem a független, és a vallásosság a függő változó. Ugyanaz a változó lehet független változó az elemzés egyik szakaszában, és függő egy másik szakaszban. A vallásosság szerepelhet független változóként a családról alkotott attitűdök magyarázatakor.

Kapcsolódik: Függő változó, Kérdőív, Kétváltozós elemzés, Többváltozós elemzés, Magyarázó vizsgálat, Statisztika, Becslés, Változó, Attitűd

---

Függő változó

Szociológia > Módszertan > Kutatásmódszertan > Kvantitatív módszertan

Szociológia > Módszertan > Elemzés > Statisztika

Az a változó, amelyről feltételezzük, hogy egy (vagy több) másiktól (a független változó[k]tól) függ. Amikor azt mondjuk, hogy a jövedelem részben az iskolai végzettségtől függ, akkor a jövedelem a függő változó.

Kapcsolódik: Független változó, Kérdőív, Kétváltozós elemzés, Többváltozós elemzés, Magyarázó vizsgálat, Statisztika, Becslés, Változó

Intervallum mérési szint

Szociológia > Módszertan > Kutatásmódszertan > Kvantitatív módszertan

Szociológia > Módszertan > Elemzés > Statisztika

Az intervallum mérési szintű változók attribútumai rangsorba rendezettek, és közülük a szomszédos értékeket egyenlő közök választják el. Példa erre a Celsius-hőfokskála, mivel ugyanakkora a távolság 17 és 18 fok, mint 89 és 90 fok között.

Kapcsolódik: Arányskála mérési szint, Nominális mérési szint, Ordinalis mérési szint, Mérési szint

---

Kódolás

Szociológia > Módszertan > Kutatásmódszertan > Kvantitatív módszertan

Az az eljárás, amely során gépi feldolgozásra alkalmas formára hozzuk a nyers adatokat. Például a nem változó esetében rendelhetünk 1-es kódot a férfiakhoz, és 2-est a nőkhöz.

Kapcsolódik: Kérdőív, Kvantitatív vizsgálat, Adattisztítás

Kódutasítás, kódleírás

Szociológia > Módszertan > Kutatásmódszertan > Kvantitatív módszertan

Az a leírás, amely alapján az egyes elemzési egységek (pl. személyek) a meghatározott változók egyes értékeibe (kategóriáiba) egyértelműen besorolhatók.

Kapcsolódik: Kérdőív, Kvantitatív vizsgálat, Adattisztítás, Kódolás

---

Kvantitatív kutatás

Szociológia > Módszertan > Kutatásmódszertan > Kvantitatív módszertan

A kvantitatív módszerek mindig számszerű eredményeket produkálnak (mennyi, hányan, hány százalék stb.). Általában a cél az, hogy az alapsokaságot reprezentáló mintából – vagy speciális esetekben a teljes alapsokaság adataiból – dolgozzunk. Általánosságban elmondható, hogy a kvalitatív kutatáshoz képest a kvantitatív kutatás megbízhatósága magasabb, az érvényessége azonban alacsonyabb szintű. Leginkább valamilyen jelenség átfogó tanulmányozására alkalmas. Fő eszköze a kérdőív, de ezzel a módszerrel elemezhetünk például informatikai rendszerek működése során keletkező adatokat is.

Kapcsolódik: Kvalitatív kutatás, Megbízhatóság, Érvényesség, Kérdőív, Minta, Reprezentativitás

---

Másodelemzés

Szociológia > Módszertan > Kutatásmódszertan > Kvantitatív módszertan

Szociológia > Módszertan > Elemzés

Olyan kutatási forma, amely során egy korábbi kutatás adatait használjuk fel, és nem készítünk új adatfelvételt. Főként kérdőíves vizsgálati adatoknál szokták alkalmazni. Olcsóbb és gyorsabb a végrehajtása, viszont előfordulhat, hogy nem minden adat áll rendelkezésre, amelyre szükségünk van, illetve nem eléggé frissek az adatok (ez ronthatja az érvényességet). A kutatás megbízhatósága az eredeti adatállomány megbízhatóságától függ.

Kapcsolódik: Kvantitatív vizsgálat, Kvalitatív vizsgálat, Érvényesség, Megbízhatóság

---

Megbízhatóság

Szociológia > Módszertan > Kutatásmódszertan > Kvantitatív módszertan

A mérési eszköz azon tulajdonsága, hogy ugyanazon jelenség ismételt megfigyelésével ugyanazon adatokhoz jutunk.

Az alkalmazott mutató, ha megbízható, akkor egy megismételt felvétel során is ugyanazt az eredményt szolgáltatja. Megismételt mérési hiba és megismételt téves metódus esetén az indikátor megbízhatónak mutatkozik (a következetesen hibás adatfelvétel is lehet rendkívül megbízható). A megbízhatóság önmagában nem biztosítéka az indikátor használhatóságának.

A kutatás tervezése során biztosítani kell a megbízhatóság és érvényesség egyensúlyát, igazodva a kutatás célrendszeréhez és a rendelkezésre álló erőforrásokhoz. A megbízhatóság csak az érvényesség szempontjából már megfelelőnek elfogadott mutatók esetében lehet értékelési

szempont. Tökéletes megbízhatóságra csak a teljes alapsokaságot felmérő adatforrások esetén számíthatunk.

Kapcsolódik: Érvényesség, Kérdőív, Kvantitatív vizsgálat, Kvalitatív vizsgálat, Általánosíthatóság, Mintavétel

---

Mérés

Szociológia > Módszertan > Kutatómódszertan > Kvantitatív módszertan

Egy jelenség vagy folyamat mennyiségi, minőségi jellemzőinek számszerűsíthetővé tétele megadott szempontrendszer és megadott (mérési) eszközök használatával. Más megközelítésben a mérés számok meghatározott szabályok szerinti hozzárendelése jelenségekhez.

Kapcsolódik: Kérdőív, Operacionalizálás

Mérési szint

Szociológia > Módszertan > Kutatómódszertan > Kvantitatív módszertan

Szociológia > Módszertan > Elemzés > Statisztika

A statisztikában a mérési szint az adatok bizonyos rendszer szerinti osztályozását jelenti. Az egyes mérési szinteken különböző matematikai műveletek hajthatók végre. Megkülönböztetünk alacsony (nominális és ordinális), valamint magas (intervallum- és arányskála) mérési szintű változókat. A mérési szint meghatározza, hogy a változóink milyen típusú elemzésekbe vonhatók be.

Kapcsolódik: Arányskála mérési szint, Intervallum mérési szint, Nominális mérési szint, Ordinális mérési szint, Változó

Mutató(szám)

Szociológia > Módszertan > Kutatómódszertan > Kvantitatív módszertan

Szociológia > Módszertan > Elemzés > Statisztika

Egy mutató egy vizsgált (térben és időben lehatárolható) jelenség mennyiségének számszerűsítését szolgálja. Megmutatja, hogy az egyes vizsgálati egységek mekkora értéket vesznek fel. Például egy szervezet ügyintézési csatornáin keresztül hány határozathozattal járó ügyintézés bonyolódott le az elmúlt egy év során.

Kapcsolódik: Intervallum mérési szint, Ordinális mérési szint, Értékkészlet, Változó

Nominális mérési szint

Szociológia > Módszertan > Kutatómódszertan > Kvantitatív módszertan

Szociológia > Módszertan > Elemzés > Statisztika

Az olyan változó nominális mérési szintű, amelynek különböző attribútumai pusztán különbözőek, de nem sorba rendezhetők – szemben az ordinális, az intervallum- és az arányskálákkal. Nominális változóra példa lehet a nem.

Kapcsolódik: Arányskála mérési szint, Intervallum mérési szint, Ordinális mérési szint, Mérési szint, Attribútum, Változó

Ordinális mérési szint

Szociológia > Módszertan > Kutatásmódszertan > Kvantitatív módszertan

Szociológia > Módszertan > Elemzés > Statisztika

Az ordinális mérési szintű változók attribútumai valamilyen dimenzió szerint rangsorba állíthatók, de nem tudunk távolságot megállapítani a rangsor elemei között. Ilyen például az iskolai végzettség, amelynek kategóriái például: maximum 8 általános, szakmunkás végzettség, középfokú végzettség, felsőfokú végzettség, de az ügyintézési idővel kapcsolatos elégedettséget mérő skála (például: nagyon elégedett, inkább elégedett, inkább nem elégedett, nagyon elégedett) is ordinálisnak tekinthető.

Kapcsolódik: Arányskála mérési szint, Intervallum mérési szint, Nominális mérési szint, Mérési szint, Attribútum, Változó

Változó

Szociológia > Módszertan > Kutatásmódszertan > Kvantitatív módszertan

Szociológia > Módszertan > Elemzés > Statisztika

A változó fogalma főleg a kvantitatív elemzések során használatos, ebben a kontextusban az elemzési egységeink különböző jellemzőit tartalmazza. Megkülönböztetünk számértékű és kategoriális változókat. Például a férfi és a nő attribútumok alkotják a nem változót, amely kategoriális. A gyerekszám változóhoz tartozó értékkészlet jellemzően 0 és 6 között alakul – ez a változó tehát számértékű.

Kapcsolódik: Kérdőív, Kvantitatív vizsgálat, Attribútum, Dichotóm változó, Mérési szint, Értékkészlet, Kódolás

Szociológia > Módszertan > Kutatásmódszertan > Kvantitatív módszertan > Mintavétel

---

Alapsokaság

Szociológia > Módszertan > Kutatásmódszertan > Kvantitatív módszertan > Mintavétel

A vizsgálat tárgyát képező egységek összességét nevezzük alapsokaságnak vagy populációnak. Tipikus alapsokaságok például a teljes magyar felnőtt lakosság, egy szervezet munkavállalói, a Magyarországon működő cégek vagy az elmúlt évben közigazgatási ügyet intéző magyar állampolgárok. Az alapsokaság megfelelő meghatározása elengedhetetlen a kutatásunk végrehajtásához.

Kapcsolódik: Mintavétel, Mintavételi hiba, Minta, Mintavételi arány, Válaszadási arány, Általánosíthatóság, Reprezentativitás

---

Cenzus

Szociológia > Módszertan > Kutatásmódszertan > Kvantitatív módszertan > Mintavétel

A cenzus általában olyan kérdőíves kutatás, amely nem mintavételen alapszik, hanem a teljes alapsokaság megkérdezésével történik. Tipikus példa a népszámlálás.

Kapcsolódik: Mintavétel, Minta, Mikrocenzus

Elemzési egység

Szociológia > Módszertan > Kutatásmódszertan > Kvantitatív módszertan > Mintavétel

Szociológia > Módszertan > Elemzés

Az elemzési egység a kutatás során tanulmányozásra kerülő dolgokat (tehát a vizsgálat alapegységét) jelenti. Tipikus elemzési egység például az egyedi ember, de a kutatás témájától függően lehet háztartás, szervezet vagy cég, ügymenet is.

Kapcsolódik: Válaszadó, Adatközlő, Alapsokaság

Mikrocenzus

Szociológia > Módszertan > Kutatásmódszertan > Kvantitatív módszertan > Mintavétel

Kis népszámlálás, két népszámlálás között végzett kutatás, amely azt a célt szolgálja, hogy a legutóbbi népszámlálás óta bekövetkezett változásokat feltérképezze. A népszámlálástól eltérően nem teljes körű az adatfelvétel, hanem mintavételen alapszik. Magyarországon a KSH végzi a háztartások 10 százalékanak megkeresésével. A válaszadás csakúgy, mint a népszámlálás esetében, itt is kötelező.

Kapcsolódik: Mintavétel, Minta, Cenzus

Minta

Szociológia > Módszertan > Kutatásmódszertan > Kvantitatív módszertan > Mintavétel

Az alapsokaság olyan részhalmaza, amelyet megfigyelünk, hogy ez alapján a teljes sokaság tulajdonságaira következtethessünk. A minta kiválasztásához valamilyen mintavételi módszer alkalmazása szükséges. A mintából akkor következtethetünk az alapsokaságra, ha érvényesül a reprezentativitáskövetelménye.

A nagyobb minta alkalmazása csak abban az esetben jelenthet előnyt (a becslés pontosságának növekedését), ha a mintát megfelelő módszerrel választottuk, ellenkező esetben csak nagyobb léptékben vezet téves, vagyis a populációtól eltérő eredményre.

Kapcsolódik: Alapsokaság, Cenzus, Mintavétel, Mintavételi keret, Mintavételi hiba, Mintavételi arány, Reprezentativitás, Válaszadási arány

---

Mintavétel

Szociológia > Módszertan > Kutatásmódszertan > Kvantitatív módszertan > Mintavétel

Az a folyamat, amely során az alapsokaságból kiválasztjuk a kutatásunkhoz használandó mintát. Megkülönböztetünk valószínűségi és nem valószínűségi mintavételi eljárásokat. Ahhoz, hogy a kutatásunk céljának megfelelő mintához jussunk, pontosan meg kell határoznunk az alapsokaságot, a mintavételi keretet és a célravezető, gyakorlatban is végrehajtható mintavételi eljárást.

Kapcsolódik: Cenzus, Mintavétel, Mintavételi keret, Mintavételi hiba, Minta, Mintavételi arány, Valószínűségi mintavétel, Nem valószínűségi mintavétel

---

Mintavételi arány

Szociológia > Módszertan > Kutatásmódszertan > Kvantitatív módszertan > Mintavétel

Az alapsokaságból a mintába kerülő elemek aránya, tehát az az arány, amely azt adja meg, hogy az alapsokaság mekkora hányadát választjuk a mintába.

Kapcsolódik: Alapsokaság, Cenzus, Mintavétel, Mintavételi keret, Mintavételi hiba, Minta

---

Mintavételi hiba

Szociológia > Módszertan > Kutatásmódszertan > Kvantitatív módszertan > Mintavétel

Mintavételi hibának nevezzük a statisztikában azt a hibát, amely abból ered, hogy nem a teljes populációt kérdeztük meg. A mintavételi hiba nagyságát úgy lehetne kiszámítani, ha összehasonlítanánk a minta alapján kapott eredményeket azokkal az eredményekkel, amelyeket akkor kapnánk, ha azonos módszerekkel (kérdőív, kérdezőbiztosok stb.) a teljes alapsokaságot megkérdeznénk.

Minél nagyobb a mintavételi hiba mértéke, annál nagyobb a valószínűsége annak, hogy hamis következtetéseket fogunk levonni a vizsgált populációról az elemzés során.

Önmagában a minta méretének növelése nem garancia sem a reprezentativitásra, sem pedig a mintavételi hiba alacsony mértékére. Például ha az utcán kérdezzük meg véletlenszerűen járókelőket, az a véletlenszerű kiválasztás hamis látszatát adhatja, pedig könnyen belátható, hogy

nem fogjuk elérni sem a mozgásra képtelen beteg embereket, sem az autóval közlekedőket. A nagyobb minta alkalmazása csak abban az esetben jelenthet előnyt (a becslés pontosságának növekedését), ha a mintát megfelelő módszerrel választottuk, ellenkező esetben csak nagyobb léptékben vezet téves, vagyis a populációétól eltérő eredményre. A mintavételi hiba csökkenése a megbízhatóságot növeli. A mintavételi hibát csökkenteni elsősorban a gondos mintaválasztással, a megfelelő mintanagysággal és a minta minél nagyobb hányadának tényleges lekérdezésével (lásd: válaszadási arány) lehet.

Kapcsolódik: Alapsokaság, Mintavételi keret, Mintavételi hiba, Minta, Mintavétel, Mintavételi arány, Megbízhatóság, Válaszadási arány

---

Mintavételi keret

Szociológia > Módszertan > Kutatómódszertan > Kvantitatív módszertan > Mintavétel

Teljes vagy körülbelüli felsorolás arról az alapsokaságról, amelyből végrehajtható a mintavétel. A minta csak akkor reprezentálhatja az alapsokaságot, ha a mintavételi keretben az alapsokaságnak minden (vagy majdnem minden) egyede szerepel. Például egy egyetemen elvégzendő kutatáshoz használható a hallgatói nyilvántartás, mint mintavételi keret.

Kapcsolódik: Alapsokaság, Cenzus, Mintavétel, Mintavételi keret, Mintavételi hiba, Minta, Mintavételi arány, Reprezentativitás

---

Nem mintavételi hibák

Szociológia > Módszertan > Kutatómódszertan > Kvantitatív módszertan > Mintavétel

A kvantitatív felméréseknél megkülönböztetünk mintavételi és nem mintavételi hibákat. A nem mintavételi hibák a kutatási módszerek tökéletlenségéből erednek. Például a válaszadó félreérti a kérdést, a kérdező vagy a kódoló hibásan rögzíti a választ stb. A nem mintavételi hibák a kutatási eredmények érvényességét csökkentik, és akkor is számolni kell velük, ha a teljes alapsokaság adataival dolgozunk.

Kapcsolódik: Mintavétel, Mintavételi hiba, Érvényesség

Reprezentativitás

Szociológia > Módszertan > Kutatómódszertan > Kvantitatív módszertan > Mintavétel

A reprezentativitás teszi lehetővé, hogy az eredményeket általánosíthatónak tekintsük, és belőlük statisztikai következtetéseket vonjunk le. Egy mintát akkor nevezhetnénk reprezentatívnak, ha valamennyi, a vizsgálatban feltett kérdés szerint reprezentálná a teljes alapsokaságot. A gyakorlatban a reprezentativitás csak olyan változók mentén garantálható, amelyek alapsokaságbeli megoszlása ismert.

A köznyelvben elterjedt reprezentativitásfogalom azt jelenti, hogy a minta a főbb demográfiai mutatók alapsokaságbeli megoszlását követi. Ilyen változók például a nem, az iskolai végzettség, a településtípus és az életkor.

A reprezentativitás egyik fő feltétele egy megfelelően végrehajtott, valószínűségi mintavételi eljárás alkalmazása. Önmagában a mintaméret növelése nem garancia a reprezentativitásra.

Kapcsolódik: Alapsokaság, Minta, Általánosíthatóság, Mintavétel, Valószínűségi mintavétel, Nem valószínűségi mintavétel

---

Súlyozás

Szociológia > Módszertan > Kutatómódszertan > Kvantitatív módszertan > Mintavétel

A minta súlyozása egy olyan eljárás, amely segítségével utólag, a vizsgálat lefolytatását követően az alapsokaság ismert arányaihoz igazíthatjuk a minta kisebb eltéréseit bizonyos változók mentén. A súlyozás során az elemzési egységekhez egy pozitív, nullától eltérő számot rendelünk, amely az elemzés során az adott egység súlyát fogja mutatni. A mintánkban az alulreprezentált (azaz az alapsokaságbelinél kisebb arányban megjelenő) csoportokba tartozó egységek egynél nagyobb, a felülreprezentáltak pedig egynél kisebb súlyt kapnak. A súlyok megállapítása során több, a kutatás szempontjából fontos változót is figyelembe veszünk. Fontos, hogy csak a minta kisebb hibáit lehet kiküszöbölni a súlyozással, alapvetően rossz mintavételből származó adatok javítására a módszer nem alkalmas. Az alkalmazott súlyok terjedelme jellemzi a mintavételi eljárás minőségét.

Kapcsolódik: Alapsokaság, Minta, Mintavétel, Reprezentativitás, Terjedelem

---

Torzítás

Szociológia > Módszertan > Kutatómódszertan > Kvantitatív módszertan > Mintavétel

Kutatások eredményeinek szisztematikus eltérése a valósághoz képest. Például torzításnak tekinthető, ha egy adott párt népszerűségét rendszeresen felülértékeli egy adott kutatócég. Ennek oka lehet, hogy a pártpreferencia felméréséhez használt címlistában felülreprezentáltak az egyik párt szimpatizánsai, vagy a kutatást végző intézetről kialakult kép miatt az adott párt szimpatizánsai szívesebben válaszolnak a kérdőívre.

A torzítás lehet tudatos (saját preferenciák alapján választunk a számunkra elérhetőbb mintavételi egységekből, lásd: kényelmi minta), illetve nem tudatos (bizonyos demográfiai tényezők mentén aránytalanul történő kiválasztás vagy egy szervezet dolgozói esetében a különböző munkakörben dolgozók aránytalan kiválasztása).

Kapcsolódik: Alapsokaság, Mintavétel, Minta, Mintavételi hiba, Nem mintavételi hiba, Megbízhatóság, Nem valószínűségi mintavétel, Kényelmi minta

---

Válaszadási arány

Szociológia > Módszertan > Kutatómódszertan > Kvantitatív módszertan > Mintavétel

Szociológia > Módszertan > Elemzés > Statisztika

A válaszadási arány fogalma kétféleképpen értelmezhető. Egyrészt vonatkoztatható kérdésekre (változókra), hogy a mintában szereplők hány százaléka válaszolt az adott kérdésre. Másrészt értelmezhető mintavételi szempontból is: ilyenkor azt hívjuk válaszadási aránynak, hogy a mintába kerülők mekkora aránya válaszolt a kérdéseinkre.

Kapcsolódik: Mintavétel,   Kérdőív,   Alapsokaság,   Megbízhatóság

Szociológia > Módszertan > Kutatásmódszertan > Kvantitatív módszertan > Mintavétel > Valószínűségi mintavétel

---

Egylépcsős csoportos mintavétel

Szociológia > Módszertan > Kutatásmódszertan > Kvantitatív módszertan > Mintavétel > Valószínűségi mintavétel

Egylépcsős mintavétel, amelyben először természetes csoportok közül választunk mintát, majd a kiválasztott csoportok elemei közül mindenkit megkérdezzük. Mintát vehetnénk például címjegyzék alapján Magyarország egyetemei és főiskolái közül, azután a kiválasztott iskolák mindegyikétől hallgatói névsort kérnénk, így kapnánk meg a hallgatók mintáját.

Kapcsolódik: Egyszerű véletlen mintavétel, Elemszámmal arányos valószínűségű mintavétel, EPSEM, Hólabda vagy görgetett minta, Szakértői minta, Szisztematikus mintavétel, Többlépcsős csoportos mintavétel, Valószínűségi mintavétel, Kényelmi minta, Kvótás minta, Rétegzés, Súlyozás

---

Egyszerű véletlen mintavétel

Szociológia > Módszertan > Kutatásmódszertan > Kvantitatív módszertan > Mintavétel > Valószínűségi mintavétel

A valószínűségi mintavétel egyik fajtája. Egyik megvalósítási módja az, hogy az alapsokaságot alkotó egyedeket véletlenszerű sorrendbe rendezzük, és a kívánt mintamérettől függően kiválasztjuk az első X egyedet. Ugyan a valószínűségi számítás és bizonyos statisztikai eljárások egyszerű véletlen mintavételt feltételeznek, a gyakorlati megvalósítás nehézségei miatt használata mégis ritka.

Az egyszerű véletlen mintavételt azért nem alkalmazzák gyakran, mert például ha az ország felnőtt lakosságából szeretnénk mintát venni, akkor az is előállhat, hogy egyes településekre egyetlen személy lekérdezése miatt kell elutazni, ez pedig nagyban növeli a kutatás végrehajtásának költségeit. Ugyanakkor ez a probléma nem merül fel egy online végzett kutatás során (amellyel azonban jó eséllyel csak a lakosság internethasználó részét érhetjük el).

Egyenértékű alternatívája a szisztematikus mintavétel (véletlen kezdőponttal).

Kapcsolódik: Elemszámmal arányos valószínűségű mintavétel, EPSEM, Hólabda vagy görgetett minta, Szakértői minta, Szisztematikus mintavétel, Többlépcsős csoportos mintavétel, Valószínűségi mintavétel, Kényelmi minta, Kvótás minta, Rétegzés, Súlyozás

---

Elemszámmal arányos valószínűségű mintavétel

Szociológia > Módszertan > Kutatásmódszertan > Kvantitatív módszertan > Mintavétel > Valószínűségi mintavétel

A többlépcsős csoportos mintavétel egyik speciális, hatékony módszere. Ahogy a neve is mutatja, az alapsokaságot alkotó csoportoknak a csoportok méretével arányos mintába kerülési valószínűséget adunk. Például ha a magyarországi egyetemek hallgatóiból kívánunk mintát venni, akkor ebben a mintavételi eljárásban az egyes intézményekhez a hallgatóik számával arányos bekerülési valószínűséget rendelünk. Ha minden intézménynek azonos bekerülési valószínűséget adnánk, akkor

előállhatna az a helyzet, hogy az ország legnagyobb egyeteméről nem kérdezzük meg hallgatókat, fontos csoportokat hagyva ki a kutatásunkból.

Az angol nyelvű szakirodalomban PPS-nek (Probability Proportional To Size Sampling) nevezik.

Kapcsolódik: Egyszerű véletlen mintavétel, EPSEM, Hólabda vagy görgetett minta, Szakértői minta, Szisztematikus mintavétel, Többlépcsős csoportos mintavétel, Valószínűségi mintavétel, Kényelmi minta, Kvótás minta, Rétegzés, Súlyozás

---

EPSEM

Szociológia > Módszertan > Kutatásmódszertan > Kvantitatív módszertan > Mintavétel > Valószínűségi mintavétel

Angolul: Equal Probability of Selection Method. Olyan mintavételi eljárás, amelyben az alapsokaság minden tagjának ugyanakkora az esélye a mintába kerülésre.

Kapcsolódik: Egyszerű véletlen mintavétel, Elemszámmal arányos valószínűségű mintavétel, Hólabda vagy görgetett minta, Szakértői minta, Szisztematikus mintavétel, Többlépcsős csoportos mintavétel, Valószínűségi mintavétel, Kényelmi minta, Kvótás minta, Rétegzés, Súlyozás

---

Rétegzés

Szociológia > Módszertan > Kutatásmódszertan > Kvantitatív módszertan > Mintavétel > Valószínűségi mintavétel

Az alapsokaságot alkotó egyedek homogén csoportokba (rétegekbe) sorolása a mintavételt megelőzően. Az eljárás javítja a minta reprezentativitását a rétegző változók tekintetében, és javíthatja a becslés pontosságát.

Leggyakrabban arányosan rétegzett mintavételt alkalmaznak, azaz a mintába az alapsokaságban megfigyelt hányaduknak megfelelő arányban kerülnek be az egyes csoportok. Előfordulhat azonban kutatói döntés alapján nem arányosan történő rétegzés is, annak érdekében, hogy valamely, a populációban kis hányadot képviselő, de az elemzés szempontjából fontos csoport a mintában elemezhető számmal legyen reprezentálva. Rétegeket lehet képezni például nem, életkor, iskolai végzettség, foglalkozás vagy betöltött munkakör alapján.

Kapcsolódik: Egyszerű véletlen mintavétel, Elemszámmal arányos valószínűségű mintavétel, EPSEM, Hólabda vagy görgetett minta, Szakértői minta, Szisztematikus mintavétel, Területi valószínűségi minta, Többlépcsős csoportos mintavétel, Valószínűségi mintavétel, Kényelmi minta, Kvótás minta, Súlyozás

---

Szisztematikus mintavétel

Szociológia > Módszertan > Kutatásmódszertan > Kvantitatív módszertan > Mintavétel > Valószínűségi mintavétel

A valószínűségi mintavétel egyik fajtája. Az alapsokaság felsorolásában szereplő minden k-adik elemet vesszük be a mintába: például minden 25. diákot a hallgatói nyilvántartásból. A k (mintavételi intervallum) kiszámítása: elosztjuk a populáció elemszámát a kívánt mintaelemszámmal. A mintavétel kezdőpontját az alapsokaság első k eleme közül véletlen módszerrel választják ki. A véletlen

kezdőponttal történő szisztematikus mintavétel eredményét tekintve egyenértékű az egyszerű véletlen mintavétellel, és legtöbbször egyszerűbben elvégezhető.

Kapcsolódik: Egyszerű véletlen mintavétel, Elemszámmal arányos valószínűségű mintavétel, EPSEM, Hólabda vagy görgetett minta, Szakértői minta, Többlépcsős csoportos mintavétel, Valószínűségi mintavétel, Kényelmi minta, Kvótás minta, Rétegzés, Súlyozás

---

Többlépcsős csoportos mintavétel

Szociológia > Módszertan > Kutatásmódszertan > Kvantitatív módszertan > Mintavétel > Valószínűségi mintavétel

Meghatározzuk az alapsokaságba tartozó csoportokat, azok közül kiválasztunk meghatározott számút, végül a kiválasztott csoportokból véletlenszerűen vagy szisztematikusan válogatunk egységeket a végső mintába. Például ha a magyarországi felsőoktatásba járók körében szeretnénk felmérést végezni, akkor először a magyarországi egyetemek listáját állítjuk össze, majd onnan kiválasztjuk a kellő számú intézményt, és azok hallgatói közül veszünk mintát. Akkor célszerű ezt az eljárást alkalmazni, ha nem áll rendelkezésünkre lista az alapsokaság tagjairól.

Kapcsolódik: Egyszerű véletlen mintavétel, Elemszámmal arányos valószínűségű mintavétel, EPSEM, Hólabda vagy görgetett minta, Szakértői minta, Szisztematikus mintavétel, Valószínűségi mintavétel, Kényelmi minta, Kvótás minta, Rétegzés, Súlyozás

---

Valószínűségi mintavétel

Szociológia > Módszertan > Kutatásmódszertan > Kvantitatív módszertan > Mintavétel > Valószínűségi mintavétel

A valószínűségi számításnak megfelelő – legtöbbször véletlen kiválasztásos – módszerrel vett mintákra vonatkozó általános kifejezés. A valószínűségi mintavétel konkrét fajtái: egylépcsős csoportos mintavétel, egyszerű véletlen mintavétel, elemszámmal arányos bekerülési valószínűségű mintavétel, EPSEM, szisztematikus mintavétel, többlépcsős csoportos mintavétel. A valószínűségi mintavétel megköveteli, hogy az alapsokaság minden tagjának legyen ismert és nullától eltérő bekerülési valószínűsége.

Statisztikai következtetések levonásához csak a valószínűségi mintavételi eljárások alkalmasak – és azokon belül is csak azon minták, amelyek megfelelnek a reprezentativitás kritériumának.

Kapcsolódik: Egyszerű véletlen mintavétel, Elemszámmal arányos valószínűségű mintavétel, EPSEM, Szisztematikus mintavétel, Többlépcsős csoportos mintavétel, Rétegzés, Súlyozás, Reprezentativitás, Általánosíthatóság

Szociológia > Módszertan > Kutatásmódszertan > Kvantitatív módszertan > Mintavétel > Nem valószínűségi mintavétel

---

Hólabda vagy görgetett mintavétel

Szociológia > Módszertan > Kutatásmódszertan > Kvantitatív módszertan > Mintavétel > Nem valószínűségi mintavétel

A terepkutatásban sokszor használt, nem valószínűségi mintavételi eljárás. Az interjúalanytól úgy gördül a minta tovább, hogy az általa javasolt emberekkel is interjút készítünk, majd ők is ajánlanak egyéb interjúalanyokat. Előnye az, hogy nehezen megközelíthető társadalmi csoportokat is el lehet vele érni: például hajléktalanok (nem szerepelnek a lakóhely-nyilvántartásban), kábítószer-használók (akiknél magas a látencia, a rejtve maradás), de használható arra is, ha adott, speciális témakörben jártas szakértőket szeretnénk elérni, akikről nem áll rendelkezésre (például a téma interdiszciplináris jellege miatt) formális nyilvántartás.

Kapcsolódik: Nem valószínűségi mintavétel, Kvótás mintavétel, Szakértői mintavétel, Kényelmi mintavétel

---

Kényelmi mintavétel

Szociológia > Módszertan > Kutatásmódszertan > Kvantitatív módszertan > Mintavétel > Nem valószínűségi mintavétel

Olyan mintavételi eljárás, amelynél a fő szempont a kutatás könnyű végrehajthatósága. Például kényelmi mintáról beszélhetünk abban az esetben, ha egy egyetemi hallgató a szakdolgozatához kérdőívet készít, és a közvetlen ismerőseit / barátait kéri meg, hogy töltsék ki.

Előnye, hogy a kutatás általában olcsón és egyszerűen végrehajtható, azonban a minta nem lesz reprezentatív, és nem általánosíthatunk belőle az alapsokaságra (a példánk esetében csak az egyetemi hallgató ismeretségi körére általánosíthatók az eredmények).

Kapcsolódik: Hólabda vagy görgetett mintavétel, Szakértői mintavétel, Nem valószínűségi mintavétel, Kvótás minta

---

Kvótás mintavétel

Szociológia > Módszertan > Kutatásmódszertan > Kvantitatív módszertan > Mintavétel > Nem valószínűségi mintavétel

A nem valószínűségi minták egyik fajtája, amelyben előre meghatározott jellemzők alapján úgy választunk egységeket a mintába, hogy ezen jellemzők eloszlása a teljes mintában ugyanolyan legyen, mint amilyen a vizsgált alapsokaságban. Ezzel az eljárással a célunk, hogy a mintánk bizonyos változók szerint reprezentatív legyen. Akkor használják ezt az eljárást, ha nem áll rendelkezésre lista az alapsokaság tagjairól, csak az alapsokaság bizonyos jellemzők szerinti megoszlása ismert (pl. a mintában adott arányban van szükségünk 18–24 éves, magas iskolai végzettségű budapesti nőre).

Kapcsolódik: Nem valószínűségi mintavétel, Hólabda vagy görgetett mintavétel, Szakértői mintavétel, Kényelmi mintavétel

---

Nem valószínűségi mintavétel

LECHNER
TUDÁSKÖZPONT

Szociológia > Módszertan > Kutatásmódszertan > Kvantitatív módszertan > Mintavétel > Nem valószínűségi mintavétel

Olyan mintavételi eljárás, amely során nem a valószínűségi mintavétel elmélete által javasolt szabályokat követjük. Ide tartoznak például a szakértői, kvótás és a hólabda módszerrel készült minták.

Az ilyen mintavételi eljárásokból származó minták esetén várhatóan nem teljesül a reprezentativitás követelménye, ezért nem általánosíthatunk belőlük az alapsokaságra.

Kapcsolódik: Hólabda vagy görgetett mintavétel, Kvótás mintavétel, Szakértői mintavétel, Kényelmi mintavétel, Általánosíthatóság, Valószínűségi mintavétel

---

Szakértői mintavétel

Szociológia > Módszertan > Kutatásmódszertan > Kvantitatív módszertan > Mintavétel > Nem valószínűségi mintavétel

A nem valószínűségi mintavétel egyik típusa, amikor a megfigyelendők mintáját a saját megítélésünkre alapozva állítjuk össze: azokat választjuk, akiket a leghasznosabbnak vagy a legreprezentatívabbnak ítélnék.

Más néven megítélésen alapuló mintavételnek is nevezzük. Például egy kutató egy-egy jobb- és baloldali szervezetet választ ki a politikai szervezetekkel kapcsolatos kutatásához. Vagy egy kérdőív teszteléséhez a legkülönbözőbb típusú válaszadókat kérjük fel a válaszadásra.

Kapcsolódik: Nem valószínűségi mintavétel, Hólabda vagy görgetett mintavétel, Kvótás mintavétel, Kényelmi mintavétel

Szociológia > Módszertan > Kutatásmódszertan > Kvantitatív módszertan > Kérdőív

---

Adatfelvételi módok

Szociológia > Módszertan > Kutatásmódszertan > Kvantitatív módszertan > Kérdőív

A kérdőíves adatfelvételnek számos módja ismert. Az alábbi lista a gyakoribb módszereket tartalmazza, a teljesség igénye nélkül:

- PAPI (Paper and Pencil Interviewing) – klasszikus papíralapú személyes adatfelvétel
- CAPI (Computer-assisted Personal Interviewing) – számítógéppel segített személyes adatfelvétel
- TAPI (Tablet-assisted Personal Interviewing) – tablettel segített személyes adatfelvétel
- TI (Telephone Interviewing) – telefonos adatfelvétel
- CATI (Computer-assisted Telephone Interviewing) – számítógéppel segített telefonos adatfelvétel
- IVR (Interactive Voice-Response) – a telefonon található billentyűzet gombjai segítségével történő adatbevitellel vagy hangfelismerővel történő adatfelvétel
- CASI (Computer-assisted Self-Interviewing) – számítógépes önkitöltős adatfelvétel

A számítógépes módszerek előnye, hogy nagyban csökkentik az adattisztítás igényét, illetve a kérdőív rögzítése automatikusan történik, nincs szükség a papíron megadott válaszok digitalizálására. A szoftverekbe beépíthető ellenőrzések és az adatrögzítésből származó hibák csökkenése miatt adataink jobb minőségűek lesznek. További előnyük, hogy gyorsabb adatfeldolgozást tesznek lehetővé, nincsenek nyomdai és adatrögzítési költségek, illetve az egyszer leprogramozott kérdőív könnyen módosítható marad. Az előzőekben felsorolt szempontok miatt hosszú távon alacsonyabb költséggel alkalmazhatók. Hátrányuk lehet, hogy előzetes programozást és megfelelő technikai felszerelést igényelnek.

Kapcsolódik: Kérdőív, Kvantitatív vizsgálat, Adattisztítás, Kódolás

---

Attitűd

Szociológia > Módszertan > Kutatásmódszertan > Kvantitatív módszertan > Kérdőív

Beállítódás, hozzáállás, értékelő viszonyulás személyek, eszmék, tárgyak és egyébek irányában. Például attitűdökről beszélhetünk abban az esetben, ha azt vizsgáljuk, hogy milyen az emberek viszonya az egyes állami intézményekhez vagy az elégedettségük velük kapcsolatban. Az attitűdöket legtöbbször skálákkal mérjük a kérdőíves kutatásokban.

Kapcsolódik: Skála, Likert-skála

Feltételes kérdés, ugratás

LECHNER
TUDÁSKÖZPONT

Szociológia > Módszertan > Kutatásmódszertan > Kvantitatív módszertan > Kérdőív

Olyan kérdés a kérdőívben, amelyet csak némely válaszadónak kell feltenni, bizonyos más kérdésekre adott válaszaiktól függően (például a gyermekekre vonatkozó kérdéseket csak azoknak tesszük fel, akik előzőleg azt válaszolták, hogy van gyerekük). Az ilyen esetekben a válaszadók száma általában alacsonyabb, mint a mintaméret, ezért az ilyen kérdésekre vonatkozó becslés pontossága csökken.

Kapcsolódik: Kérdőív

Index

Szociológia > Módszertan > Kutatásmódszertan > Kvantitatív módszertan > Kérdőív

Az index egy olyan összetett mérőeszköz, amely több kérdésre adott válasz összegzésével határozza meg egy válaszadó attitűdjét az adott témával kapcsolatban. Például a családmoddellel kapcsolatos konzervatív attitűdöt mérhetjük különböző, családra vonatkozó állítások megfogalmazásával. Ezen kérdésekre vonatkozó válaszok alapján hozható létre az index.

Akkor célszerű indexet alkalmazni, ha valamilyen összetett jelenségre nem tudunk közvetlenül rákérdezni, így több kérdés segítségével ragadunk meg egy komplex dimenziót.

Megkülönböztetendő a skálától, amelynek kérdései, illetve állításai intenzitásstruktúrát követnek, az indexé azonban nem.

Kapcsolódik: Skála, Tipológia, Változó, Attribútum, Kérdőív, Dimenzió

Kérdőív

Szociológia > Módszertan > Kutatásmódszertan > Kvantitatív módszertan > Kérdőív

Olyan dokumentum, amely kutatások, megfigyelések, kísérletek stb. során az információk előre meghatározott és strukturált formában történő rögzítésére alkalmas. A kérdőívek lehetnek papíralapúak vagy digitálisak. A kérdőívek összeállításával kapcsolatos néhány fontos szempont az alábbiakban olvasható:

- Fontos, hogy az adatfelvételi módhoz igazítsuk a kérdőív hosszát. Például telefonos vagy közterületen végzett lekérdezés esetében rövidebb kérdőív összeállítása szükséges, míg személyes felkeresés vagy önkitöltős kérdőívek esetében nagyobb terjedelmű (akár 40-50 perces) is lehet.
- A kérdőívben szereplő kérdések egyértelmű, nem sugalmazó megfogalmazása és logikai struktúrába való rendezése elengedhetetlen.
- A kérdőív tartalmát szorosan a kutatásunk tárgyához kell igazítani, tehát olyan kérdéseket ne tegyünk fel, amelyek végül nem fogják az elemzés tárgyát képezni.
- Társadalomtudományi kutatásoknál a legtöbbször garantálják a válaszadók anonimitását.
- Ne tegyünk fel olyan kérdéseket, amelyekre a válaszadók várhatóan nem fognak tudni érdeemben
válaszolni.

Egy kérdőíves kutatás végrehajtásának lépései általában a következők:

- A kutatástervezés szakasza: ideértjük a konceptualizálás és az operacionalizálás lépéseit, a kérdőívszerkesztést, számítógépes módszerek esetén a program tesztelését, a pilot kérdőív lekérdezését, a kognitív interjú végrehajtását és eredményeinek beépítését stb.
- Mintavétel szakasza: ideértjük a mintavételi módszer kiválasztását, a mintakeret meghatározását (és adott esetben megvásárlását), magát a mintavételt.
- Adatfelvétel szakasza (hossza a kutatási témától és az alkalmazott módszerektől függ). Az adatfelvételi szakaszban fontos a kérdezőbiztosok, illetve a számítógépes rendszerek ellenőrzése.
- Adatok kódolása (papíralapú kérdőívek esetében), adattisztítás, elemezhető formátumra való hozás.
- Elemzés, az eredmények összefoglalása, publikálása.

Kapcsolódik: Adatfelvételi módok, Nyitott kérdés, Zárt kérdés, Konceptualizálás, Operacionalizálás, Mintavétel, Minta, Mintavételi keret, Kódolás, Adattisztítás, Kvantitatív kutatás, Pilot kérdőív, Kognitív interjú

Nyitott kérdés

Szociológia > Módszertan > Kutatásmódszertan > Kvantitatív módszertan > Kérdőív

Konkrét válaszkategóriák nélküli, szabadszavasán megválaszolható kérdéstípus.

Általában akkor használnak nyitott kérdéseket, amikor a kutatók nem tudják felmérni, hogy egy adott kérdésre várhatóan milyen válaszok (válaszkategóriák) születnek, vagy egyszerűen nem szeretnék a válaszadókat befolyásolni válaszkategóriák megadásával.

Előnye, hogy a kutatók előzetes várakozásai nem befolyásolják a kapott adatokat, hátránya az adattisztítás és az elemzés nagy erőforrásigénye.

Létezik úgynevezett félig nyitott kérdés is, ahol vannak előre megadott válaszkategóriák, de a válaszadónak lehetősége van nyitottan megválaszolni a kérdést, általában az „egyéb” rubrika használatával. Ezenkívül előfordul, hogy „vonal alatti” válaszkategóriákat alkalmaznak: ilyenkor (kérdezőbiztosok segítségével felvett kérdőívek esetében) a kódolást segítő a kérdezőbiztosnak előre megadnak lehetséges válaszokat, azonban a kérdezőbiztos ezeket nem olvassa fel a válaszadónak, ugyanakkor annak válasza alapján rögzítik a megfelelő válaszkategóriát. Ezeknek a módszereknek az az előnye, hogy kiküszöbölik a válaszadók befolyásolásának problémáját, ugyanakkor kevésbé időigényes feldolgozni a kapott válaszokat, mint a tisztán nyitott kérdések esetében. A „vonal alatti” válaszlehetőségek közé gyakran csak a „nem tudja” és „nem válaszol” opciókat sorolják.

Kapcsolódik:

Zárt

kérdés,

Kérdőív

Pilot kérdőív

Szociológia > Módszertan > Kutatásmódszertan > Kvantitatív módszertan > Kérdőív

A pilot kérdőív lekérdezése során a kutató célja az, hogy felderítse, a kérdőív mennyire jól lekérdezhető a gyakorlatban. Ehhez gyakran egyfajta szakértői mintavétel társul, amely során olyan megkérdezettek töltik ki a pilotkérdőívet, akik jól reprezentálnak néhány különleges válaszadói csoportot (például idősek vagy alacsony iskolai végzettségűek). A pilot kérdőív lekérdezése időigényes, azonban a megfelelő minőségű kérdőív előállítására szempontjából nagyon hasznos. A lekérdezés során született válaszok elemzése nem történik meg, a kérdőív lekérdezésével kapcsolatos tapasztalatok megismerése a cél.

Kapcsolódik: Szakértői mintavétel, Mintavétel, Kérdőív

Skála

Szociológia > Módszertan > Kutatásmódszertan > Kvantitatív módszertan > Kérdőív

Összetett mérőeszköz olyan elemekből, amelyek logikai vagy tapasztalati struktúrákba rendeződnek. Nem azonos az index fogalmával. A skálák elemei intenzitásstruktúrába rendeződnek. A változó mérési szintjétől függően a skálákon meghatározott matematikai műveletek hajthatók végre.

Az alkalmazandó skálatípus eldöntéséhez többféle szempont figyelembevétele szükséges:

- Ha fontos, hogy a válaszadók differenciáltan kifejezhessék a véleményüket, akkor érdemes nagyobb terjedelmű skálát alkalmaznunk. Például nagyobb lesz a válaszok terjedelme egy 0–10-ig tartó skálán, mint egy 1–4-ig tartón.
- Ha szeretnénk kizárni a semleges véleményalkotás lehetőségét, akkor érdemes páros terjedelmű skálát alkalmazni, ilyen esetben nincsen semleges középső érték, amelyet a válaszadó megjelölhet.
- A nagyobb terjedelmű skálák esetében (pl. a 0–10-ig tartó) nem szokás minden értéket felcímkézni, míg például az egytől négyig tartók esetében igen (pl. nagyon egyetért; inkább egyetért; inkább nem ért egyet; egyáltalán nem ért egyet).

A fontosabb attitűdskálák a következők:

- Likert-skála: olyan skálatípus, amelyen a válaszadók különböző fokú egyetértésüket / egyet nem értésüket tudják kifejezni a kérdőívben megfogalmazott állításokkal. Az egyes állítások (amiket a szaknyelv itemeknek is nevez) erőssége nem kerül osztályozásra. Azzal mérik a válaszadók attitűdjét az adott jelenséggel kapcsolatban, hogy mennyire értenek egyet az állításokkal. Leggyakrabban a „teljesen egyetért”; „inkább egyetért”; „inkább nem ért egyet”; „egyáltalán nem ért egyet” itemeket alkalmazunk.
- Thurstone-skála: az állításokat szakértők osztályozzák aszerint, hogy mennyire erős elutasítást, illetve elfogadást jelentenek egy adott jelenséggel kapcsolatban. A válaszadók ezt

követően kifejezik, hogy a felsorolt állítások közül melyekkel értenek egyet. Itt a kutatók azzal mérik az adott jelenséggel kapcsolatos attitűdöt, hogy a válaszadók milyen erősségű állításokkal fejezték ki egyetértésüket.

- Guttman-skála: az állítások ennél a skálatípusnál is hierarchiába rendeződnek. Azt feltételezzük, hogy az állítások kumulatívak, ezért akik egyetértenek az erősebb állításokkal, azok a gyengébbekkel is egyetértést fejeztek ki. Ez a skálatípus elsősorban arra alkalmas, hogy a kutatók felmérjék, hogy egy adott jelenség skálajellegű-e.
- Bogardus-féle társadalmi távolság-skála: célja a társadalmi csoportokkal kapcsolatos attitűdök feltérképezése.

Kapcsolódik: Index, Tipológia, Változó, Attribútum, Kérdőív

Tipológia

Szociológia > Módszertan > Kutatásmódszertan > Kvantitatív módszertan > Kérdőív

Megfigyelések (leginkább nominális) csoportosítása két vagy több változóban felvett attribútumaiknak megfelelően. Például ha a válaszadókat besoroljuk fiatal-kormánypárti, idős-kormánypárti, fiatal-ellenzéki és idős-ellenzéki csoportokba, azt tipológiának nevezzük.

Kapcsolódik: Index, Skála, Változó, Attribútum, Kérdőív

Zárt kérdés

Szociológia > Módszertan > Kutatásmódszertan > Kvantitatív módszertan > Kérdőív

Zárt kérdések esetében a válaszadónak előre megadott válaszkategóriák közül kell választaniuk. Nagyon fontos, hogy a válaszkategóriák egymást kölcsönösen kizárók és teljesek legyenek. A kérdéstípus előnye, hogy az adataink könnyen feldolgozhatók lesznek, hátránya, hogy a válaszadók kizárólag a felmérést készítő által előre meghatározott válaszkategóriák közül választhatnak, azonban ez kiküszöbölhető az „egyéb” (szabadszavasan megválaszolható) kategória alkalmazásával.

Kapcsolódik: Nyitott kérdés, Kérdőív

Esettanulmány

Szociológia > Módszertan > Kutatásmódszertan > Kvalitatív módszertan

A kvalitatív kutatások egyik módszere, amely során egy, szakértők által kiválasztott konkrét eset vagy esetek részletes ismertetése történik meg. A módszernek nem célja, hogy valamilyen alapsokaságra lehessen következtetni. Az esettanulmány készítéséhez szükséges lehet megkérdezni azokat az érintetteket (interjú), akik tudásukkal hozzájárulhatnak ahhoz, hogy a kutató teljes képet kaphasson az adott jelenségről.

Feltáró kutatásoknál, illetve olyan jelenségek vizsgálatakor alkalmazható, ahol a kvantitatív módszerekkel kutathatónál mélyebb kérdések, illetve egyedi jelenségek feltárására van szükség.

Kapcsolódik: Kvalitatív kutatás, Interjú

Fókuszcsoportos vizsgálat

Szociológia > Módszertan > Kutatásmódszertan > Kvalitatív módszertan

Tapasztalatok, vélemények mélyebb megismerésére alkalmas, moderált, kiscsoportos beszélgetés. Fókuszcsoportos vizsgálatokat úgy érdemes megtervezni, hogy előzőleg meghatározzuk a vizsgálat célcsoportjait, és a fókuszcsoportok tagjait ezekből a célcsoportokból választjuk ki.

Előnye, hogy a vizsgált jelenséggel kapcsolatos mélyebb attitűdök feltérképezésére is alkalmas, kialakulhat csoportdinamika, előkerülnek a közös kognitív tartalmak, így adataink érvényesebbek lesznek a kvantitatív kutatásokhoz képest. Hátránya, hogy a kapott eredmények nem általánosíthatók, megbízhatóságuk alacsonyabb, feldolgozásuk pedig időigényes (leirat készítése szükséges hang- vagy videofelvétel alapján).

Egy-egy fókuszcsoportos beszélgetés ideális létszáma általában 6-8 fő, egy-egy beszélgetés átlagos időtartama 1,5-2 óra.

Egy fókuszcsoportos vizsgálat végrehajtásának lépései a következők:

- Kutatási kérdések megfogalmazása.
- A fókuszcsoport vezérfonalának elkészítése.
- A fókuszcsoportos beszélgetés résztvevőinek felkutatása, velük való kapcsolatfelvétel.
- A fókuszcsoportok időpontjának, helyszínének biztosítása. A fókuszcsoport helyszíne az alanyok számára könnyen megközelíthető, 8-10 ember befogadására és kényelmes elhelyezésére képes terem. Fontos a frissítők (étel, ital), illetve a hang- vagy videofelvételi lehetőség biztosítása. Léteznek kifejezetten fókuszcsoportok lebonyolítására létrehozott, detektívtükörrel felszerelt termek is.

- A fókuszcsoportos beszélgetés lebonyolítása. Célszerű a beszélgetések során a moderátor segítőjének gyorsjegyzetet készítenie.
- A fókuszcsoportokon készült hang- vagy videofelvételek leiratának elkészítése.
- A kutatás eredményeinek összegzése, publikálása.

Kapcsolódik: Interjú, Kvalitatív vizsgálat

Interjú

Szociológia > Módszertan > Kutatásmódszertan > Kvalitatív módszertan

Az interjú a kvalitatív társadalomkutatás egyik módszere, amely során kisszámú, de a kutatás tárgyával kapcsolatosan fontos ismeretekkel rendelkező személyt kérdezzük meg. Megkülönböztetünk strukturált, félig strukturált és strukturálatlan interjúkat.

- A **strukturált interjú** kötött, formalizált, amelyben egységességre törekszünk annak érdekében, hogy az ismételt alkalmazás során előálló adatok összehasonlíthatók legyenek egymással. Jellemzője továbbá, hogy a kérdések meghatározott sorrendben követik egymást, amely struktúrától az interjúkészítők (kérdőbiztosok) nem térhetnek el. A kérdéseket minden alkalommal ugyanolyan formában teszik fel, a kérdés jelentése és értelme nem járható körül. Ennek célja, hogy minimalizálják a válaszok befolyásoltságát.
- A **félig strukturált** interjú átmenetet képeznek a strukturált és a strukturálatlan interjúk között. A szakértői interjúk jellemzően félig strukturáltak.
- A **strukturálatlan interjú** a leginkább informális technika. Nincsenek benne azonos sorrendben feltett, standardizált kérdések. Az interjú az interjúkészítő és a válaszadó közötti társas helyzetre hagyatkozik, amelyben információk fedhetők fel. A kérdezőbiztos megpróbálja az interjúhelyzetben minimálisra csökkenteni a kontrollt, közben pedig ügyel, hogy a válaszadó ne térjen el túlságosan a kutatás tárgyától.

A kapott adatok minősége nagyban függ az interjúkészítő felkészültségétől. Az interjúk elemzése összesített és anonimizált formában történik.

Egy interjú kutatás megvalósításának lépései a következők:

- A kutatástervezés során a kutatási kérdések megfogalmazása, interjúvázzlat készítése.
- Az interjúalanyok felkutatása és a velük való kapcsolatfelvétel.
- Interjúk elkészítése.
- Az interjúk hanganyagának legépelése.
- Az elkészült interjúk feldolgozása.
- A kutatás eredményeinek összegzése, publikálása.

Az interjúk előnye, hogy egy adott terület mélyebb megértését teszik lehetővé, hátrányuk azonban, hogy a kapott eredmények nem általánosíthatók, megbízhatóságuk alacsonyabb, feldolgozásuk pedig időigényes (leirat készítése szükséges hang- vagy videofelvétel alapján).

Kapcsolódik: [Kvalitatív kutatás](#), [Kognitív interjú](#), [Válaszadó](#), [Érvényesség](#), [Megbízhatóság](#)

Kognitív interjú

Szociológia > Módszertan > Kutatómódszertan > Kvalitatív módszertan

A kognitív interjú célja az, hogy a kutatók feltérképezzék a pilot kérdőívet kitöltők tapasztalatait, és így visszajelzést kapjanak kérdőívük gyakorlati lekérdezhetőségéről. A kognitív interjú során az egyes kérdések egyértelműségét, a válaszadóban keltett asszociációkat, a rendelkezésre álló válaszlehetőségek teljességét, a szenzitív kérdések megfelelő megfogalmazását kívánjuk felderíteni.

Kapcsolódik: [Pilot kérdőív](#), [Interjú](#), [Kérdőív](#)

Kontrollcsoport

Szociológia > Módszertan > Kutatómódszertan > Kvalitatív módszertan

Alanyok olyan csoportja, amely valamely kísérletben a kísérleti csoporttal minden lényeges tekintetben megegyezik, ám azzal ellentétben a kísérleti ingerben nem részesül. Ha a kísérlet végén összehasonlítjuk a kísérleti csoportot és a kontrollcsoportot, akkor láthatjuk a kísérleti inger hatását. Társadalomtudományi kutatásokban ritkán alkalmazzák.

Kapcsolódik: [Kvalitatív kutatás](#), [Kvantitatív kutatás](#), [Válaszadó](#)

Kvalitatív kutatás

Szociológia > Módszertan > Kutatómódszertan > Kvalitatív módszertan

A kvalitatív módszer nem számszerű eredményeket szolgáltat, hanem a célcsoportok gondolkodásmódját, tapasztalatait, véleményét, várható reakcióit, cselekedeteit segíti mélyebben megérteni. Az eredmények mélyrehatóak, érvényességük magas. A kutató közelebbi kapcsolatot tud kialakítani az alanyokkal, így olyan területekre is betekintést nyerhet, amelyekre a kvantitatív kutatásnak természetéből kifolyólag nincs rálátása. Hátránya, hogy megbízhatósága alacsony, magas a szubjektivitás esélye, és alacsony az elérhető alanyok száma. Legjellemzőbb módszerei a fókuszcsoportos vizsgálat és az interjú.

Kapcsolódik: [Fókuszcsoportos vizsgálat](#), [Interjú](#), [Kvantitatív kutatás](#), [Megbízhatóság](#), [Érvényesség](#)

Problématérkép

Szociológia > Módszertan > Kutatómódszertan > Kvalitatív módszertan

Olyan dokumentum, amely azt rögzíti, hogy melyek azok a kvalitatív kutatás során feltárt szempontok, amelyek az interjúalanyok szerint beavatkozást igényelnek. A problématerkép az eredmények interpretálását és értelmezését segíti, gyakran grafikus vizualizációt alkalmazva.

Kapcsolódik: Kvalitatív kutatás

Szociológia > Módszertan > Elemzés

Dimenzió

Szociológia > Módszertan > Kutatásmódszertan

Szociológia > Módszertan > Elemzés

Egy jelenség meghatározott vonatkozása, illetve oldala. Mérési dimenzió: megadja, hogy az adott mérés a vizsgált jelenség mely konkrét vonatkozását, oldalát vizsgálja, teszi számszerűsíthetővé. Ha például a kormány családpolitikáját vizsgáljuk, akkor ennek egyik dimenziója lehet a gyerekvállalás ösztönzése, vagy egy elektronikus úton nyújtott szolgáltatással való elégedettség esetén külön dimenzió lehet az elérhető információk minősége vagy a weboldal technikai elérhetőségével kapcsolatos tapasztalatok.

Kapcsolódik: Változó

Elemzési egység

Szociológia > Módszertan > Kutatásmódszertan > Kvantitatív módszertan > Mintavétel

Szociológia > Módszertan > Elemzés

Az elemzési egység a kutatás során tanulmányozásra kerülő dolgokat (tehát a vizsgálat alapegységét) jelenti. Tipikus elemzési egység például az egyedi ember, de a kutatás témájától függően lehet háztartás, szervezet vagy cég, ügymenet is.

Kapcsolódik: Válaszadó, Adatközlő, Alapsokaság

Keresztmetszeti vizsgálat

Szociológia > Módszertan > Kutatásmódszertan

Szociológia > Módszertan > Elemzés

Olyan vizsgálat, amely egyetlen időpontot reprezentáló megfigyeléseken alapul. Nem célja az időbeli összehasonlíthatóság biztosítása.

Kapcsolódik: Kohorszvizsgálat, Panelvizsgálat, Longitudinális vizsgálat, Trendvizsgálat

---

Kohorszvizsgálat

Szociológia > Módszertan > Kutatásmódszertan

Szociológia > Módszertan > Elemzés

Olyan vizsgálat, amelyben egy bizonyos csoportot, alpopulációt vizsgálnak hosszabb ideig, miközben minden egyes megfigyelési alkalommal a csoport különböző tagjairól gyűjtenek adatokat. Kohorszvizsgálat például egy egyetemi évfolyam foglalkozástörténetének vizsgálata, amely során ötvenként kérdőíveket töltenek ki az évfolyam bizonyos tagjaival, de ilyen lehet például egy adott közigazgatási intézményben dolgozók karrierjének nyomon követése is.

Kapcsolódik: Keresztmetszeti vizsgálat, Panelvizsgálat, Longitudinális vizsgálat, Trendvizsgálat

---

Leíró vizsgálat

Szociológia > Módszertan > Elemzés

A vizsgált populáció vagy jelenség bizonyos jellemzőinek pontos mérése és leírása. Például egy leíró jellegű vizsgálat eredménye az a megállapítás, hogy egy fejlesztett elektronikus rendszernek hány felhasználója van.

Egy leíró jellegű vizsgálat a „mi?” kérdésre próbál választ adni.

Kapcsolódik: Indikátor, Kvantitatív vizsgálat, Becslés, Átlag, Szóródás, Terjedelem, Egyváltozós elemzés, Szórás, Medián, Módusz, Alapsokaság, Gyakorisági megoszlás

---

Longitudinális vizsgálat

Szociológia > Módszertan > Kutatásmódszertan

Szociológia > Módszertan > Elemzés

Különböző időpontokban történő adatfelvételt magában foglaló kutatás. Ellentétben a keresztmetszeti vizsgálattal, itt lehetőségünk van időbeli változások vizsgálatára. Annyiban különbözik a panelvizsgálattól, hogy itt az eltérő időpontokban különböző válaszadókat kérdezzük meg. A kohorszvizsgálat a longitudinális vizsgálatok egy változata.

Kapcsolódik: Keresztmetszeti vizsgálat, Kohorszvizsgálat, Panelvizsgálat, Longitudinális vizsgálat, Trendvizsgálat

---

Magyarázó vizsgálat

Szociológia > Módszertan > Elemzés

Célja a tanulmányozott jelenség különféle aspektusai közötti kapcsolatok feltárása és bemutatása. Például egy magyarázó jellegű vizsgálat eredménye az a megállapítás, hogy egy fejlesztett elektronikus rendszernek hány felhasználója van, és közöttük milyen arányban oszlanak meg a lakossági és a vállalati felhasználók; vagy egy adott közigazgatási ügyet hányan intéznek egy évben, és közöttük milyen arányban oszlik meg a különböző csatornákat (személyes, telefonos, elektronikus, postai) igénybe vevők. Ilyen vizsgálatok eredménye alapján hozható döntés arról, hogy milyen módon fejleszthető tovább az adott rendszer, illetve milyen típusú kommunikációt érdemes folytatni egy esetleges fejlesztéssel kapcsolatban.

Egy magyarázó jellegű vizsgálat a „miért?” kérdésre próbál választ adni.

Kapcsolódik: Indikátor, Kvantitatív vizsgálat, Becslés, Átlag, Szóródás, Terjedelem, Kétváltozós elemzés, Többváltozós elemzés, Alapsokaság, Statisztikai modell, Regresszió, Korreláció, Keresztábra (kontingenciatábla)

Másodelemzés

Szociológia > Módszertan > Kutatásmódszertan > Kvantitatív módszertan

Szociológia > Módszertan > Elemzés

Olyan kutatási forma, amely során egy korábbi kutatás adatait használjuk fel, és nem készítünk új adatfelvételt. Főként kérdőíves vizsgálati adatoknál szokták alkalmazni. Olcsóbb és gyorsabb a

végrehajtása, viszont előfordulhat, hogy nem minden olyan adat áll rendelkezésre, amelyre szükségünk van, illetve nem eléggé frissek az adatok (ez ronthatja az érvényességet). A kutatás megbízhatósága az eredeti adatállomány megbízhatóságától függ.

Kapcsolódik: Kvantitatív vizsgálat, Kvalitatív vizsgálat, Érvényesség, Megbízhatóság

---

Ökológiai tévkövetkeztetés

Szociológia > Módszertan > Elemzés

A nagyobb egységek megfigyelése alapján megállapított összefüggések nem szükségképpen érvényesek az egyének szintjén is. Például abból, hogy egy város szegényebb kerületeiben nagyobb a bűnözés mértéke, nem feltétlenül következik, hogy maguk a szegények gyakrabban követnek el bűncselekményt.

Kapcsolódik: Becslés, Magyarázó vizsgálat, Elemzési egység

Trendvizsgálat

Szociológia > Módszertan > Kutatásmódszertan

Szociológia > Módszertan > Elemzés

A trendvizsgálat célja bizonyos változók idősoros, következtetéseket levonó vizsgálata. A trendvizsgálat során cél a jövőre való vonatkoztatás. Trendvizsgálat például a népesedési trendek elemzése vagy a különböző ügyintézési csatornák (személyes, telefonos, elektronikus, postai) igénybevételének rendszeres monitorozása.

Kapcsolódik: Keresztmetszeti vizsgálat, Kohorszvizsgálat, Panelvizsgálat, Longitudinális vizsgálat

Szociológia > Módszertan > Elemzés > Statisztika

Arányskála mérési szint

Szociológia > Módszertan > Kutatásmódszertan > Kvantitatív módszertan

Szociológia > Módszertan > Elemzés > Statisztika

Olyan magas mérési szintű, számértékű változó, amelynek „valódi” zéruspontja is van. Arányskálán mérhető változó például az életkor.

Kapcsolódik: Intervallum mérési szint, Nominális mérési szint, Ordinalis mérési szint, Mérés szint

---

Becslés

Szociológia > Módszertan > Elemzés > Statisztika

A becslés során statisztikai módszerekkel következtetünk valamilyen alapsokasági tényezőre (például középértékek, szóródási mutatók). A becslésnek két fő típusa létezik, a pontbecslés (egy konkrét értéket adunk meg) és az intervallumbecslés (azt adjuk meg, hogy az érték milyen intervallumban található). Az intervallumbecslés fejezi ki a becslésünk valószínűségi jellegét, bizonytalanságát.

A minta alapján becslést adhatunk valamilyen alapsokaságban előforduló tényező abszolút számára. Alsó becslés során azt feltételezzük, hogy a válaszmegtagadókra nem jellemző a vizsgált jelenség, és ennek megfelelően adunk becslést az alapsokaságban előforduló gyakoriságra; tehát azt mondhatjuk, hogy az alapsokaságban legalább ilyen gyakorisággal figyelhető meg az adott jelenség. A felső becslés ezzel szemben olyan érték, amelynél nagyobb gyakoriságot nem feltételezünk az alapsokaságban.

Kapcsolódik: Minta, Mintavétel, Statisztika, Szóródás, Átlag, Medián, Módusz, Konfidenciaintervallum

---

Dichotóm változó

Szociológia > Módszertan > Kutatásmódszertan > Kvantitatív módszertan

Szociológia > Módszertan > Elemzés > Statisztika

Két értékkel (jellemzően 0 vagy 1; igaz vagy hamis; igen vagy nem; megfelelt vagy nem felelt meg) rendelkező változó.

Kapcsolódik: Változó, Attribútum, Értékkészlet

Egyváltozós elemzés

Szociológia > Módszertan > Elemzés > Statisztika

Egyetlen változó elemzése, leírás céljából. Példái a gyakorisági megoszlások, a középértékek és a szóródási mérőszámok.

Kapcsolódik: Kétváltozós elemzés, Többváltozós elemzés, Leíró vizsgálat, Leíró statisztika, Medián, Módusz, Szóródás, Számtani közép, Terjedelem

---

Független változó

Szociológia > Módszertan > Kutatásmódszertan > Kvantitatív módszertan

Szociológia > Módszertan > Elemzés > Statisztika

A független változóról feltételezzük egy elemzés során, hogy oka vagy meghatározója a függő változónak (valamilyen mért jelenségnek vagy folyamatnak). Ha úgy találjuk, hogy a vallás bizonyos mértékig függ a nemtől – a nők vallásosabbak, mint a férfiak –, akkor itt a nem a független, és a vallásosság a függő változó. Ugyanaz a változó lehet független változó az elemzés egyik szakaszában, és függő egy másik szakaszban. A vallásosság szerepelhet független változóként a családról alkotott attitűdök magyarázatakor.

Kapcsolódik: Függő változó, Kérdőív, Kétváltozós elemzés, Többváltozós elemzés, Magyarázó vizsgálat, Statisztika, Becslés, Változó, Attitűd

---

Függő változó

Szociológia > Módszertan > Kutatásmódszertan > Kvantitatív módszertan

Szociológia > Módszertan > Elemzés > Statisztika

Az a változó, amelyről feltételezzük, hogy egy (vagy több) másiktól (a független változó[k]tól) függ. Amikor azt mondjuk, hogy a jövedelem részben az iskolai végzettségtől függ, akkor a jövedelem a függő változó.

Kapcsolódik: Független változó, Kérdőív, Kétváltozós elemzés, Többváltozós elemzés, Magyarázó vizsgálat, Statisztika, Becslés, Változó

Gyakorisági megoszlás

Szociológia > Módszertan > Elemzés > Statisztika

Annak a leírása, hogy egy változó melyik attribútuma hányszor fordult elő egy mintában. Például gyakorisági megoszlás az, hogy a minta 53 százaléka volt férfi, és 47 százaléka nő. További példa az a kijelentés, hogy a megvizsgált városok közül 15-nek volt 10 000 fő alatti lakossága, 23-nak pedig 10 000 és 25 000 fő közötti.

Kapcsolódik: Változó, Leíró statisztika, Kvantitatív kutatás, Attribútum

---

Hipotézis

Szociológia > Módszertan > Elemzés > Statisztika

Szociológia > Módszertan > Kutatásmódszertan

Valamilyen dolog természetét illető, elméletből levezetett feltevés, amely még nem került bizonyításra empirikus eszközökkel. A kutatások során általában hipotéziseket állítunk fel, amelyeket a kutatás eredményei alapján elfogadunk vagy cáfolunk.

Kapcsolódik: Hipotézisvizsgálat, Kvantitatív vizsgálat

Hipotézisvizsgálat

Szociológia > Módszertan > Elemzés > Statisztika

A hipotézisvizsgálat célja az, hogy a vizsgált alapsokaságra vonatkozó hipotéziseinket ellenőrizzük a kapott minta alapján. A hipotézisvizsgálat során hozott döntések a statisztikai valószínűség elvén alapulnak. Például hipotézisvizsgálat lehet az, hogy adott változók között van-e összefüggés (mondjuk a fiatalabbak szívesebben választják-e a mobiltelefonos ügyintézt).

Kapcsolódik: Hipotézis, Statisztika, Változó

Hisztrogram

Szociológia > Módszertan > Elemzés > Statisztika

A hisztrogram egy olyan adatábrázolási mód, amely a kategorizált változó egyes kategóriáihoz tartozó gyakoriságokat mutatja. A hisztrogramon található oszlopok összeérnek a mérési szintből fakadó folytonosság miatt, ezért a hisztrogram megkülönböztetendő az oszlopdiaagramtól. A hisztrogram esetében az oszlopok szélessége arányos a kategória szélességével, területük pedig az adott kategória százalékos arányával. Azonos oszlopszélesség esetén az oszlopok magassága is a gyakorisággal arányos.

Kapcsolódik: Gyakorisági megoszlás, Leíró statisztika

Intervallum mérési szint

Szociológia > Módszertan > Kutatásmódszertan > Kvantitatív módszertan

Szociológia > Módszertan > Elemzés > Statisztika

Az intervallum mérési szintű változók attribútumai rangsorba rendezettek, és közülük a szomszédos értékeket egyenlő közök választják el. Példa erre a Celsius-hőfokskála, mivel ugyanakkora a távolság 17 és 18 fok, mint 89 és 90 fok között.

Kapcsolódik: Arányskála mérési szint, Nominális mérési szint, Ordinalis mérési szint, Mérési szint, Változó

Kereszt tábla (kontingenciatábla)

Szociológia > Módszertan > Elemzés > Statisztika

Két alacsony mérési szintű (nominális vagy ordinális) változó együttes megoszlásának ábrázolása egy táblázatban, a kettejük közötti kapcsolat feltérképezése érdekében (például a különböző iskolai végzettségű válaszadók milyen csatornákat használnak hivatalos ügyeik intézése során). Az egyes cellákban legtöbbször az elemszámokat és a százalékokat tüntetjük fel.

Kapcsolódik: Leíró statisztika, Kétváltozós elemzés, Nominális mérési szint, Ordinalis mérési szint

---

Kétváltozós elemzés

Szociológia > Módszertan > Elemzés > Statisztika

Két változó egyidejű elemzése azzal a céllal, hogy meghatározzuk a közöttük lévő tapasztalati kapcsolatot. Példa kétválasztós elemzésre, amikor felírjuk két változó (mondjuk a válaszadók iskolai

végzettsége és a jövedelme) együttes megoszlását egy keresztáblában, vagy kiszámítjuk a közöttük lévő korrelációt.

Kapcsolódik: Egyváltozós elemzés, Többváltozós elemzés, Keresztábla

---

Khí-négyzet próba

Szociológia > Módszertan > Elemzés > Statisztika

A chí-négyzet (χ^2) próba egy statisztikai szignifikanciapróba, amely nominális és ordinális mérési szintű változók közötti összefüggések vizsgálatára alkalmas, és keresztábla-elemzés során használandó. A chí-négyzet próba eredményeként megkapjuk, hogy mennyire valószínű, hogy a mintában megfigyelt összefüggés az alapsokaságban is fennáll.

Kapcsolódik: Keresztábla (kontingenciatábla), Változó, Szignifikancia, Szignifikanciaszint, Alapsokaság, Ordinális mérési szint, Nominális mérési szint

---

Konfidenciaintervallum

Szociológia > Módszertan > Elemzés > Statisztika

Egy változó értékének mintából származó becslésének alsó és felső korlátja, adott szignifikanciaszint mellett. A konfidenciaintervallum alkalmazására azért van szükség, mert mintából becslünk, nem kérdezzük meg a teljes alapsokaságot. Leggyakrabban a 95%-os valószínűséget használják – ebben az esetben azt mondhatjuk, hogy a vizsgált változó értéke 95%-os valószínűséggel van a konfidenciaintervallum által kijelölt tartományban.

Kapcsolódik: Statisztikai szignifikancia, Alapsokaság, Minta, Becslés, Változó

Kontrollváltozó

Szociológia > Módszertan > Elemzés > Statisztika

Amikor azt feltételezzük, hogy a két változó között talált kapcsolatot egy harmadik változó is befolyásolja, akkor megtehetjük, hogy annak érdekében, hogy kiszűrjük a harmadik változó hatását, a harmadik változót kontrollváltozóként bevonjuk az elemzésbe. Ilyenkor a harmadik változó kategóriáin belül is külön-külön elvégezzük az eredeti elemzést. Például ha kapcsolatot találnánk az előítéletesség és az iskolázottság között, akkor megtehetnénk, hogy rögzítjük a nemet, és így külön a férfiak, és külön a nők között vizsgáljuk az előítéletesség és az iskolázottság kapcsolatát. Ebben a példában a nem a kontrollváltozó.

Kapcsolódik: Többváltozós elemzés, Lazarsfeld-paradigma

Korreláció

Szociológia > Módszertan > Elemzés > Statisztika

Leggyakrabban két, számértékű változó együtt járását mutató mérőszám.

- Pozitív korrelációs összefüggés: ha a minta két változójának értéke a legtöbb elemnél együttesen azonos irányban változik, akkor pozitív korrelációs összefüggésről beszélünk. Például az oktatásban eltöltött évek számának növekedésével nő az emberek keresete.
- Negatív korrelációs összefüggés: a minta két változójának értéke a legtöbb elem esetében szintén együttesen változik, de itt a változók között fordított irányú kapcsolat áll fenn. Például az életkor növekedésével csökken a sporttal eltöltött órák száma.
- A tényezők közötti korrelálatlanság: itt nem tudunk lineáris kapcsolatot megfigyelni a változók között (ettől függetlenül nem lineáris kapcsolatot megfigyelhetünk). Például nincsen lineáris összefüggés az életkor és az intézményekbe vetett bizalom között.

Kapcsolódik: Kétváltozós elemzés

Lazarsfeld-paradigma

Szociológia > Módszertan > Elemzés > Statisztika

A Lazarsfeld-paradigma – más néven elaborációs modell – két változó kapcsolatának megállapítására, megértésére szolgál, az oksági kapcsolatok feltérképezését segíti.

A Lazarsfeld-paradigma összefügg az ok-okozati kapcsolatok három kritériumával is, amelyek a következők:

1. Legyen empirikus összefüggés a független (ok) és a függő (okozat) változók között.
2. A független változó előzze meg időben a függő változót.
3. Ne lehessen a megfigyelt összefüggést egy korábbi, harmadik változó hatásaként megmagyarázni.

A módszer során a kétváltozós elemzés kontingenciatábláit további változók bevonásával próbáljuk tovább bontani. Attól függően, hogy a bevont harmadik változó milyen viszonyban van a két eredeti változóval, és az eredeti táblában megfigyelhető kapcsolat a harmadik változó bevonása után mennyiben módosul, a következő típusokat különböztetjük meg.

- **Replikáció:** a harmadik (kontroll-)változó bevonása után ugyanaz a kapcsolat mutatkozik.
- **Explanáció:** a változó bevonása után az eredetileg megfigyelt kapcsolat gyengül vagy eltűnik, és a bevont harmadik változó megelőző típusú, tehát a kapcsolatot a harmadik változó magyarázza, az eredeti változók között csupán látszólagos a kapcsolat.
- **Interpretáció:** a változó bevonása után az eredetileg megfigyelt kapcsolat gyengül vagy eltűnik, és a bevont harmadik változó közbejövő típusú. Az eredeti változók között valódi, de közvetett a kapcsolat, a bevont harmadik változó ezt a kapcsolatot, a hatásmechanizmust segít megérteni.

- **Specifikáció:** az eredeti változók közötti kapcsolat nem mindenhol áll fenn a harmadik változó szerinti bontásokban. Itt tehát azt specifikáljuk, hogy milyen feltételek mellett áll fenn az eredetileg megfigyelt összefüggés (például csak a nők körében mutatkozik az eredeti összefüggés, a férfiak körében nem).

Kapcsolódik: Függő változó, Független változó, Kétváltozós elemzés, Keresztábra (kontingenciatábla), Kontrollváltozó, Statisztikai modell, Ökológiai tévkövetkeztetés

---

Leíró statisztika

Szociológia > Módszertan > Elemzés > Statisztika

Olyan statisztikai számítások, amelyek vagy egy minta jellemzőit, vagy pedig a mintában a változók közötti kapcsolatokat írják le. A leíró statisztikák pusztán összesítenek néhány, a mintára vonatkozó megfigyelést, míg a statisztikai következtetések során a konkrét megfigyelések leírásán túlmenően következtetéseket vonunk le arról a nagyobb alapsokaságról is, amelyből a minta származik.

Kapcsolódik: Statisztika, Alapsokaság, Minta, Mintavétel, Gyakorisági megoszlás, Leíró vizsgálat

---

Medián

Szociológia > Módszertan > Elemzés > Statisztika

A medián egy leíró statisztika, a középpértékekre vonatkozó mérőszámok egyike. Ha sorba rendezzük nagyság szerint egy változó értékeit, akkor a középső érték lesz a medián (ha páros számú megfigyelésünk van, akkor a két középső elem átlaga a medián). Például ha öt férfi kora 16, 17, 20, 54 és 88 év, akkor a medián 20 (a számtani közép: 39).

A medián előnye a számtani átlaghoz képest az, hogy nem érzékeny az adatsor kiugró értékeire, ezért például célszerűbb sok esetben az átlagos jövedelem helyett a mediánjövedelmet használni.

Kapcsolódik: Módusz, Számtani közép, Szóródás, Terjedelem, Leíró statisztika

---

Mérési szint

Szociológia > Módszertan > Kutatásmódszertan > Kvantitatív módszertan

Szociológia > Módszertan > Elemzés > Statisztika

A statisztikában a mérési szint az adatok bizonyos rendszer szerinti osztályozását jelenti. Az egyes mérési szinteken különböző matematikai műveletek hajthatók végre. Megkülönböztetünk alacsony (nominális és ordinális), valamint magas (intervallum- és arányskála) mérési szintű változókat. A mérési szint meghatározza, hogy milyen típusú elemzésekbe vonhatók be a változóink.

Kapcsolódik: Arányskála mérési szint, Intervallum mérési szint, Nominális mérési szint, Ordinális mérési szint, Változó

Módusz

Szociológia > Módszertan > Elemzés > Statisztika

A módusz egy leíró statisztika, a középértékekre vonatkozó mérőszámok egyike. Egy változó legtöbbször előforduló értékét, attribútumát jelenti. Például ha egy minta 1000 protestánsból, 275 katolikusból és 33 zsidóból áll, akkor itt a protestáns attribútum a módusz.

Kapcsolódik: Medián, Számtani közép, Szóródás, Terjedelem, Leíró statisztika

---

Nominális mérési szint

Szociológia > Módszertan > Kutatásmódszertan > Kvantitatív módszertan

Szociológia > Módszertan > Elemzés > Statisztika

Az olyan változó nominális mérési szintű, amelynek különböző attribútumai pusztán különbözőek, de nem sorba rendezhetők – szemben az ordinális, az intervallum- és az arányskálákkal. Nominális változóra példa lehet a nem.

Kapcsolódik: Arányskála mérési szint, Intervallum mérési szint, Ordinális mérési szint, Mérés szint, Attribútum, Változó

Ordinális mérési szint

Szociológia > Módszertan > Kutatásmódszertan > Kvantitatív módszertan

Szociológia > Módszertan > Elemzés > Statisztika

Az ordinális mérési szintű változók attribútumai valamilyen dimenzió szerint rangsorba állíthatók, de nem tudunk távolságot megállapítani a rangsor elemei között. Ilyen például az iskolai végzettség, amelynek kategóriái például: maximum 8 általános, szakmunkás végzettség, középfokú végzettség, felsőfokú végzettség, de az elektronikus közigazgatási szolgáltatások értékelésének lépcsőmodellje is tekinthető úgy, mint egy változó, ahol az érettségi szintek (információs szolgáltatás – letölthető űrlapok – elektronikusan beküldhető dokumentumok – teljes körű elektronikus ügyintézés – proaktív szolgáltatások) a változó attribútumai egy adott szolgáltatás esetében.

Kapcsolódik: Arányskála mérési szint, Intervallum mérési szint, Nominális mérési szint, Mérés szint, Attribútum, Változó

Regresszió

Szociológia > Módszertan > Elemzés > Statisztika

A regresszióanalízis során a célunk az, hogy két vagy több változó közötti összefüggés alapján állításokat fogalmazhassunk meg a független változó(k) függő változó(k)ra vonatkozó hatásáról. A módszer alkalmazása során egy olyan egyenest határozunk meg, amely segítségével a független változó értékei alapján becslést adunk a függő változó értékeire.

Kapcsolódik: Többváltozós elemzés, Kétváltozós elemzés, Statisztika, Alapsokaság, Minta, Statisztikai modell, Korreláció

Statisztika

Szociológia > Módszertan > Elemzés > Statisztika

Statisztika alatt számos dolgot érthetünk.

- A statisztika a valóság számszerű információinak megfigyelésére, összegzésére, elemzésére és modellezésére irányuló gyakorlati tevékenység és tudomány.
- Statisztikának nevezhetik a statisztika módszereit és a statisztikai tevékenység eredményeképpen előálló adatokat is.
- Statisztikának nevezik a statisztikai adatokból származtatható eredményeket (például valamely változó átlaga, terjedelme, szórása stb.). Ezeket nevezhetjük statisztikai mutatószámoknak is.

A statisztika tudományát két nagy területre szokás bontani:

- A leíró statisztika a már rendelkezésre álló adathalmazok (pl. minták) összefoglalása, elemzése, a benne található információk tömörítése.
- A matematikai (következtető) statisztika célja a sokaságot megfelelően reprezentáló minta kiválasztása, a sokaság paramétereinek a minta paramétereivel történő becslése, a sokaságra vonatkozó hipotézisek felállítása, majd ezek elfogadása vagy elvetése, továbbá a valóságban tapasztalható összefüggések modellekkel történő megragadása.

Kapcsolódik: Leíró statisztika, Minta, Hipotézis, Becslés, Hipotézisvizsgálat, Reprezentativitás, Alapsokaság, Statisztikai modell, Leíró vizsgálat, Magyarázó vizsgálat

---

Statisztikai modell

Szociológia > Módszertan > Elemzés > Statisztika

A statisztikai modell egy olyan elméleti konstrukció, amely a valóságot hivatott reprezentálni, annak egy leegyszerűsített mása. A modell segítségével következtetéseket vonhatunk le az alapsokaságban fennálló összefüggésekre. Egy modell minőségét különböző statisztikai mutatószámokkal tudjuk meghatározni. Az egyik leggyakrabban használt statisztikai modellezési módszer a regresszió.

Kapcsolódik: Statisztika, Minta, Alapsokaság, Többváltozós elemzés, Kétváltozós elemzés, Regresszió

Statisztikai szignifikancia

Szociológia > Módszertan > Elemzés > Statisztika

Az eredmény statisztikai szignifikanciája annak a valószínűségét mutatja meg, hogy a mintában talált kapcsolat előfordulhat-e pusztán véletlenségből, ha abban az alapsokaságban, amelyből a mintavétel történt, ez a kapcsolat nem létezik. A statisztikai szignifikancia nem azonos a szakmai szignifikanciával, tehát kaphatunk olyan eredményt, amely statisztikailag szignifikáns, azonban a vizsgált terület szempontjából nem jelentős. Különböző statisztikai szignifikanciapróbák léteznek annak eldöntésére, hogy szignifikáns-e a kapott eredmény.

A statisztikai szignifikanciapróbáknál többféle szignifikanciaszintet szokás alkalmazni attól függően, hogy mi az a valószínűség, amelyet már annyira alacsonynak tartunk, hogy azt feltételezzük, létezik a

mintában megfigyelt összefüggés az alapsokaságban is. A társadalomtudományi kutatásoknál a leggyakoribb az 5%-os szignifikanciaszint alkalmazása.

Kapcsolódik: Hipotézisvizsgálat, Magyarázó modell, Kétváltozós elemzés, Többváltozós elemzés

---

Számtani közép (átlag)

Szociológia > Módszertan > Elemzés > Statisztika

A számtani közép (más néven átlag) egy leíró statisztika, a középértékekre vonatkozó mérőszámok egyike. Kiszámítása: összeadjuk a megfigyelések értékét, és az összeget a megfigyelések számával osztjuk. Hátránya, hogy érzékeny a kiugró értékekre, ezért például a jövedelem esetében a mediánérték gyakran informatívabb.

Kapcsolódik: Módusz, Medián, Szóródás, Terjedelem, Leíró statisztika

---

Szórás

Szociológia > Módszertan > Elemzés > Statisztika

Leíró statisztikai mérőszám a szóródás jellemzésére. A változó átlagától vett átlagos négyzetes eltérés gyöke. A változókat a leggyakrabban az átlaggal és a szórással jellemezzük.

Kapcsolódik: Számtani közép (átlag), Szóródás, Terjedelem, Leíró statisztika

---

Szóródás

Szociológia > Módszertan > Elemzés > Statisztika

Leíró statisztikai mérőszám. Egy változó azon tulajdonságát, hogy a változó egyes értékei eltérőek, szóródásnak nevezzük. A szóródás mértékének kifejezésére többféle mérőszámot használhatunk, például terjedelem, szórás.

Kapcsolódik: Számtani közép (átlag), Terjedelem, Szórás, Leíró statisztika

---

Terjedelem

Szociológia > Módszertan > Elemzés > Statisztika

Leíró statisztikai mérőszám a szóródás jellemzésére. Valamely megfigyeléshalmaz legkisebb és legnagyobb értéke. Például egy községben a háztartásméret terjedelme lehet 1 és 15 között.

Kapcsolódik: Számtani közép (átlag), Szóródás, Szórás, Leíró statisztika

---

Többváltozós elemzés

Szociológia > Módszertan > Elemzés > Statisztika

Több változó közötti kapcsolat elemzése. Például többváltozós elemzés, ha egyszerre vizsgáljuk a kor, a nem és a társadalmi osztály hatását a vallásosságra. Erre alkalmas statisztikai módszer például a regresszió.

Kapcsolódik: Egyváltozós elemzés, Kétváltozós elemzés, Változó

Válaszadási arány

Szociológia > Módszertan > Kutatásmódszertan > Kvantitatív módszertan > Mintavétel

Szociológia > Módszertan > Elemzés > Statisztika

A válaszadási arány fogalma kétféleképpen értelmezhető. Egyrészt vonatkoztatható kérdésekre (változókra), hogy a mintában szereplők hány százaléka válaszolt az adott kérdésre. Másrészt értelmezhető mintavételi szempontból is: ilyenkor azt hívjuk válaszadási aránynak, hogy a mintába kerülők mekkora aránya válaszolt a kérdéseinkre.

Kapcsolódik: Mintavétel, Kérdőív, Alapsokaság, Megbízhatóság

Változó

Szociológia > Módszertan > Kutatásmódszertan > Kvantitatív módszertan

Szociológia > Módszertan > Elemzés > Statisztika

Attribútumok logikai csoportja. A változó fogalma főleg a kvantitatív elemzések során használatos, ebben a kontextusban az elemzési egységeink különböző tulajdonságait tartalmazza. Például a férfi és a nő attribútumok alkotják a nem változót. Az iskolai végzettség változóhoz tartozó attribútumok például: maximum 8 általános, szakmunkás végzettség, középfokú végzettség, felsőfokú végzettség.

Kapcsolódik: Kérdőív, Kvantitatív vizsgálat, Attribútum, Dichotóm változó, Mérési szint, Értékkészlet, Kódolás